

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Bilim Dalı

**4-6 YAŞ ARASINDAKİ ÇOCUKLARDA SOSYAL
YETKİNLİK DÜZEYLERİ VE DAVRANIŞ
PROBLEMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
DEMOGRAFİK VERİLERE GÖRE İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Melis GÜLEÇ

Danışman
Prof. Dr. Nurhan FİSTİKCI

İstanbul-2022

TEZ TANITIM FORMU

- YAZAR SOYADI** : Melis GÜLEÇ
- TEZİN DİLİ** : Türkçe
- TEZİN ADI** : 4-6 Yaş Arasındaki Çocuklarda Sosyal Yetkinlik Düzeyleri Ve Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin Demografik Verilere Göre İncelenmesi
- ENSTİTÜ** : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
- ANABİLİM DALI** : Psikoloji Anabilim Dalı
- TEZİN TÜRÜ** : Yüksek Lisans
- TEZİN TARİHİ** : 13.05.2022
- SAYFA SAYISI** : 95
- TEZ DANIŞMANLARI** : Prof. Dr. Nurhan FİSTİKCI
- DİZİN TERİMLERİ** : Sosyal Yetkinlik, Davranış Problemleri
- TÜRKÇE ÖZET** : Bu araştırmanın temel amacı, 4-6 yaş arasındaki çocuklarda sosyal yetkinlik düzeyleri ve davranış problemleri arasındaki ilişkinin demografik verilere göre incelenmesidir.
- DAĞITIM LİSTESİ** : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezi

Melis GÜLEÇ

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Bilim Dalı

**4-6 YAŞ ARASINDAKİ ÇOCUKLARDA SOSYAL
YETKİNLİK DÜZEYLERİ VE DAVRANIŞ
PROBLEMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
DEMOGRAFİK VERİLERE GÖRE İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Melis GÜLEÇ

Danışman
Prof. Dr. Nurhan FİSTİKCI

İstanbul-2022

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Melis GÜLEÇ

... /... / 2022

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Melis GÜLEÇ 'in “4-6 Yaş Arasındaki Çocuklarda Sosyal Yetkinlik Düzeyleri Ve Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin Demografik Verilere Göre İncelenmesi” adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Nurhan FISTIKCI

(Danışman)

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Hanife YILMAZ ÇENGEL

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Fatih BAL

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.... / / 2022

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Çocuğun sosyal gelişiminde en etkili evre olan okul öncesi dönem, sosyal yetkinlik davranışlarının da gelişebilmesi yönünden oldukça önemlidir. Çocuğun toplum içinde yaşadığı sorunlar ve bu sorunların çözümlenme yollarında, çevresindeki aile ve akranlarıyla kurduğu iletişim şekillerinde, davranışlarının şekillenmesinde, kişiliğinin oluşumunda sosyal yetkinlik düzeyi ona rehberlik etmektedir. Bu araştırmanın temel amacı, 4-6 yaş arasındaki çocuklarda sosyal yetkinlik düzeyleri ve davranış problemleri arasındaki ilişkinin demografik verilere göre incelenmesidir. Araştırmada 88 kız ve 42 erkek olmak üzere 130 çocuk seçilmiştir. Araştırmaya İstanbul ilinde Bahçelievlerdeki anaokullarını kapsamaktadır. Araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak, Sosyal yetkinlik ve davranış değerlendirme ölçeği ve Okul Sosyal Davranış Sorunları Tarama Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonunda sosyal yetkinlik ile sosyal yeterlik, kişiler arası ilişkiler, öz denetim becerisi ve akademik beceriler arasında orta düzey ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca Sosyal yetkinlik ile olumsuz sosyal davranışlar, saldırgan sinirli davranışlar ile antisosyal/ agresif ve yıkıcı talepkar davranışlar davranışlar arasında orta düzey ve negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu kapsamda okul psikolojik danışmanları öğrencilerin erken gelişim özelliklerini, olumlu benlik algılarını ve farkındalıklarını geliştirebilmeleri için çocuklara ve ailelerine eğitim programları planlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Sosyal Yetkinlik, Davranış Problemleri

SUMMARY

The pre-school period, which is the most effective stage in the social development of the child, is very important in terms of the development of social competence behaviors. The social competence level guides the child's problems in the society and the ways of solving these problems, the forms of communication he establishes with the family and peers around him, the shaping of his behaviors, and the formation of his personality. The main purpose of this study is to examine the relationship between social competence levels and behavioral problems in children aged 4-6 years, according to demographic data. 130 children, 88 girls and 42 boys, were selected in the study. The research includes kindergartens in Bahçelievler in Istanbul. Social competence and behavior assessment scale and School Social Behavior Problems Screening Scale were used as data collection tools within the scope of the research. At the end of the research, a moderate and positive significant relationship was found between social competence and social competence, interpersonal relations, self-control skills and academic skills. In addition, a moderate and negative significant relationship was found between social competence and negative social behaviors, aggressive angry behaviors, and antisocial/aggressive and destructive demanding behaviors. In this context, school counselors can plan educational programs for children and their families so that students can improve their early development characteristics, positive self-perceptions and awareness.

Keywords: Child, Social Competence, Behavioral Problems

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
SUMMARY	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	v
TABLolar LİSTESİ.....	vi
EKLER LİSTESİ.....	vii
ÖNSÖZ.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	3
1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI	3
1.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	4
1.5. SINIRLILIKLAR	4

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Yetkinlik	5
2.2. Sosyal Yetkinlik	6
2.2.1 Çocuklarda Sosyal Yetkinlik	7
2.2.2. Çocuklarda Sosyal Yetkinliği Etkileyen Faktörler	9
2.3. Ebeveyn ile ilişkiler	13
2.4. Ebeveyn Tutumları	14
2.4.1. Aşırı İzin Verici Tutum.....	16
2.4.2. Otoriter Tutum	16
2.4.3. Dengesiz Kararsız Tutum	17
2.4.4. İlgisiz Tutum.....	18
2.4.5. Demokratik Tutum.....	18
2.4.6. Mümkemmeliyetçi Tutum	20
2.5. Ebeveynler arası ilişkiler	20
2.5.1. Ebeveyn Kaybı.....	21
2.5.2. Kardeş İle İlişkiler	23

2.5.3. Akran ve Arkadaşlık İlişkileri.....	26
2.5.4. Öğretmenler İle İlişkiler.....	27
2.6. Sosyal Yetkinlik Beklentisi	29
2.6.1. Çocuklarda Sosyal Yetkinliğin Gelişimi	30
2.7. DUYGU VE DAVRANIŞ.....	31
2.7.1. Temel Davranış Biçimleri.....	31
2.7.2. Çekingen Davranış.....	33
2.7.3. Güvengen Davranış.....	34
2.7.4. Saldırganlık.....	35
2.7.5. Duygular	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM VE TEKNİKLER

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	38
3.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ	38
3.3. ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	38
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	38
3.3.2. Sosyal Yetkinlik ve davranış değerlendirme ölçeği (SYDD-30)	38
3.3.3. Okul Sosyal Davranış Sorunları Tarama Ölçeği	39
3.4. Veri Analizi	40

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	58
KAYNAKÇA	60
EKLER.....	73

KISALTMALAR

SYDDÖ :Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği

OSDÖ :Okul Sosyal Davranış Sorunları Tarama Ölçeği

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Mizaç Modeli	12
Tablo 2. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği, Okul Sosyal Davranış Ölçeğinin İlişkin Normal Dağılım Bulguları	40
Tablo 3. Korelasyon Analizlerinde Referans Alınan Değerler	40
Tablo 4. Katılımcıların Demografik Özellikleri	42
Tablo 5. Cinsiyete Göre Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği, Okul Sosyal Davranış Ölçeğinin Karşılaştırılması	43
Tablo 6. Ailenin Gelir Durumuna Göre Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği, Okul Sosyal Davranış Ölçeğinin Karşılaştırılması.....	44
Tablo 7. Annenin Eğitim Durumuna Göre Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği, Okul Sosyal Davranış Ölçeğinin Karşılaştırılması.....	46
Tablo 8. Baba Eğitim Durumuna Göre Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği, Okul Sosyal Davranış Ölçeğinin Karşılaştırılması.....	49
Tablo 9. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği, Okul Sosyal Davranış Ölçekleri Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi	52

EKLER LİSTESİ

EK – A: Sosyodemografik Veri Formu

EK – B: Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği

EK – C: Okul Sosyal Davranış Sorunları Tarama Ölçeği

ÖNSÖZ

Yaşamımın her anında yanımda olan ve akademik kariyerimin en kritik dönemlerinden biri olan Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programını devam ettirdiğim süreçte yardımını esirgemeyip maddi ve manevi desteğiyle elimi her zaman tutan kıymetli annem Melda Güleç'e minnettarlarımı sunarım.

Araştırmam boyunca rehberliğini esirgemedi her yardımına ihtiyacım olduğunda iletişime geçebildiğim danışmanlığımı üstlenen Prof. Dr. Nurhan Fıstıkcı hocama sabır ve desteklerinden ötürü sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca benimle heyecanımı paylaşan, ailem, arkadaşlarım ve kıymetli dostum Ruhugül Altınır'e güzel dilek ve destekleri için teşekkürlerimi sunarım.

Melis GÜLEÇ

GİRİŞ

Çocuğun sosyal gelişiminde en etkili evre olan okul öncesi dönem, sosyal yetkinlik davranışlarının da gelişebilmesi yönünden oldukça önemlidir. Çocuğun toplum içinde yaşadığı sorunlar ve bu sorunların çözümlenme yollarında, çevresindeki aile ve akranlarıyla kurduğu iletişim şekillerinde, davranışlarının şekillenmesinde, kişiliğinin oluşumunda sosyal yetkinlik düzeyi ona rehberlik eder. Okul dönemi boyunca çocuğun edindiği sosyal, bilişsel ve duyuşsal beceriler, ileriki dönemlerinde kazanacağı sosyal yetkinliğin temelini oluştururken çocuğun hayata karşı da olumlu bir bakış açısıyla bakmasına da yardımcı olur. Erken çocukluk döneminde bir çocuğun sosyal açıdan yetkin bir şekilde olması için sahip olması gereken bazı beceriler vardır; ebeveyniyle duygusal olarak güçlü yönleri sahip olmak, akran ilişkilerinde oyuna kabul edilmesi, çevresindeki akran ve yetişkinlerle pozitif ilişkileri bulunması, paylaşımcı, yardımsever, işbirlikçi ve özgüvenli olması beklenir (Gresham ve Reschly, 1987; Hartup, 1996; Slaski ve Cartwright, 2002; Thompson, 2006; Verschueren, Buyck ve Marcoen, 2001).

Çocuğun doğumuyla beraber ilk eğitimin verildiği yer ailedir. Annenin çocuklarını yetiştirirken sergiledikleri tutumlar onların mizaçlarının oluşumu üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Çocuğu etkileyen bazı durumlar vardır; bunlardan bahsedecek olursak; çocuğun yaş aralığı, büyütülme tarzı, mizacı, ebeveynlerin birbirleri olan iletişim şekli, çocuğa karşı ebeveyn tutumu, kardeş sayısı, sağlık durumu, ebeveynlerin sosyodemografik özellikleri, ebeveynlerin kendi büyütülme şekilleri çocuğun üzerinde etkiye sahip olan durumlardır (Ayyıldız, 2005; Çetinkaya ve Başbakkal, 2005; Grigorenko ve Sternberg, 2000; Haktanır ve Baran, 1998; Kaynar ve Yıldız, 2003; Keskin, 2004; Öztürk ve Şanlı, 2007; Özyürek ve Şahin, 2005; Raffertya ve Griffin, 2010; Recebov, 2000; Şanlı ve Öztürk, 2012; Tudge ve diğerleri, 2000; Von Der Lippe, 1999; Wang ve Phinney, 1998). Yaşamın erken dönemlerinde keşfetme duygusuyla ortaya çıkan, çocuğun ebeveynlerinden edinip kazanım haline getirdiği sosyal becerileri okul dönemi boyunca desteklenmelidir. Çocuğun sosyalleşmesiyle beraberinde getirdiği ileriki dönemlerinde sosyal yetkinliğini şekillendiren ve gelişim göstermekte olduğu sosyal, davranışsal, zihinsel ve motor becerileri vardır (Foley ve Weinraub, 2017). Çocuk ev ortamında sürekli olarak arkadaş bulma arayışına girer. Çocuğun bu duygusu okul döneminde akranlarıyla olan ilişkilerine yansır. Akranlarıyla etkileşim haline geçen çocuğun ebeveynleri ile olan bağlılığında

azalmalar görülür. Okulda akranlarıyla olumlu ilişkiler kuran, arkadaşlarıyla olan etkileşiminde duygu ve düşüncelerini doğru şekilde ifade edebilen çocuğun akranları tarafından kabul görmesi, çevresiyle olan dengeyi sağlayabilmesi sosyal becerilerini geliştirdiğine ve sosyal yetkinliğinin aktif olduğuna yönelik bir işarettir. Çocuğun akranlarıyla kurduğu ilişkileriyle beraber sosyal beceri, sosyal uyum ve duygularının birbirleri üzerinde oluşturduğu etkileri de tecrübe edinmiş olurlar (Turan, 2005). Çocuğun akran ilişkileriyle kazandığı oyun becerileri aynı zamanda zihinsel, motor ve davranışsal yönden de gelişim göstermesine yardımcı olur (Baş ve Siyez, 2011).

4-6 yaş aralığındaki çocuklarda sosyal yetkinlik düzeyi bazı davranış modellerini de beraberinde getirmektedir. Sosyal yetkinlik düzeyi düşük olan çocuklarda bu duruma bağlı olarak birtakım davranış problemleri meydana gelir. Sosyal yetkinlik, çocuğun ilerleyen dönemlerindeki başarılı/başarısız olacağı alanlarda büyük bir etkiye sahiptir (Çiftci Topaloğlu, 2013).

Kişilerarası iletişimde sosyal yetkinlik bireyin kendisine karşı güven duyması ve bu güveni karşısındaki kişiye de olumlu şekilde yansıtarak kendisini doğru ifade edebilmesidir (Gemi,1997).

Sosyal yetkinlik, akran gruplarında aynı düzeyde ilerlese bile bu yaş gruplarına uyum gösterebilmesi için sosyal becerilerini de yeterli gelecek düzeyde geliştirilmesi gerekmektedir. Kişinin bunları oluşturmasında hayatındaki en büyük belirleyici etken ise sosyal çevresinde iletişim kurduğu kişilere karşı gösterdiği duyguların yoğunluğu, sıklığı ve gösterdiği tepkilerdir (Seçer, Halmatov ve Gençdoğan, 2013). Çocuğun yaşamında sosyal yetkinliğin ana parçası akran ilişkileri olarak bilinmektedir (Caverly, 2006).

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Bu araştırma, 4-6 yaş grubu çocuklardaki sosyal yetkinlik düzeyini incelemek, ölçmek ve davranış problemleri ile ilişkisini sosyodemografik verilerle belirlemeyi konu edinmektedir. Bu kapsamda, araştırmanın yanıt arayacağı problemler şu şekildedir;

1. Sosyal yetkinlik düzeyi ile davranış problem düzeyleri arasında ilişki var mıdır?
2. Sosyal yetkinlik düzeyi ile davranış problem düzeyleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Sosyal yetkinlik düzeyi ile davranış problem düzeyleri gelir seviyesine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
4. Sosyal yetkinlik düzeyi ile davranış problem düzeyleri anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
5. Sosyal yetkinlik düzeyi ile davranış problem düzeyleri baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

1.2. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Sosyal yetkinlik ile davranış problemleri arasında anlamlı ilişki vardır.

Sosyal yetkinlik düzeyi ile davranış problem düzeyleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık vardır.

Sosyal yetkinlik düzeyi ile davranış problem düzeyleri gelir seviyesine göre anlamlı bir farklılık yoktur.

Sosyal yetkinlik düzeyi ile davranış problem düzeyleri anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık yoktur.

Sosyal yetkinlik düzeyi ile davranış problem düzeyleri baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık yoktur.

1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın temel amacı, 4-6 yaş arasındaki çocuklarda sosyal yetkinlik düzeyleri ve davranış problemleri arasındaki ilişkinin demografik verilere göre incelenmesidir. Araştırmanın alt amaçlarında ise 4-6 yaş arasındaki çocuklarda sosyal yetkinlik düzeyleri ve davranış problem düzeylerinin cinsiyet, gelir düzeyi, anne eğitim durumu

ve baba eğitim durumu gibi sosyo-demografik değişkenlere göre incelenmesi yer almaktadır.

1.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bu araştırma konusu incelendiğinde 4-6 yaş arası çocuklarda sosyal yetkinlik düzeyi özellikleri ve çocuklardaki davranış problemleri ilişkisinin sosyodemografik verilerle incelenmesini birlikte ele alan çalışmaların azlığı göze çarpmaktadır. 5-6 yaş arası çocuklarda sosyal yetkinlik düzeyi ile ilgili fazlaca çalışmaya rastlanmakla birlikte yine aynı şekilde çocuklarda davranış problemleri ile ilgili ilki kadar olmasa da araştırmaya rastlanmaktadır. Ancak bu konunun birlikte araştırıldığı pek görülmemiştir. Özellikle okul öncesi dönemine ilişkin böyle bir çalışmaya rastlanmaması sebebiyle bu araştırmanın önemi ortaya çıkmaktadır.

1.5. SINIRLILIKLAR

Bu araştırma;

4-6 yaş arası 130 çocuk ile,

Kişisel Bilgi formu, sosyal yetkinlik ve davranış değerlendirme ölçeği ve okul sosyal davranış sorunları tarama ölçeği ile sınırlı olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Yetkinlik

Bandura(1997) yetkinliği; kişinin zihinsel, duygusal becerilerini amaçlarına ulaşabilme doğrultusunda kullanabilmesi olarak tanımlamıştır. Bandura bir başka açıklamasında ise yetkinliği bilgi, davranış ve yeteneklerden meydana gelen kişiliğin parçasını 4 kaynağın şekillendirdiğini belirtmiştir. Bunlar; dolaylı deneyim, uzmanlık deneyimi, duygusal durum ve sözel iknadır. Yetkinlik, kişinin yaşamında birçok alanda sahip olduğu yüksek beceri seviyesidir (Stamatov ve Sariyska, 2015).

Yetkinlik düzeyi, kişilerin yaşamlarında önemli bazı davranışları etkilemektedir. Bunlar, bireyin seçimleri, düşünce şekilleri, duygusal tepkileri, üretken olması ve karar verdiği bir davranışı uygulamasında irade göstermesidir (Bandura, 1986).

Yetkinlik bir bireyin, bir davranışı yapıp yapamayacağını, davranışı başarılı bir biçimde tanımlayabilmek için ne kadar çaba harcayacağını ve karşılaştığı engeller karşısında ne kadar ısrarcı olabileceğini etkilemektedir. Bireylerin yetkinleşme sürecinde yüksek irade gücünün bulunmasının gerekliliği önemlidir. Sağlam iradeye sahip bireylerin hayatlarının tüm alanlarında diğer bireylere göre daha fazla donanıma sahip olacakları ve bu durumun performanslarına da yansıtacağı belirtilmiştir. Böylece; bireyin geçmişte edindiği deneyimleri daha makul seçimlerde bulunmasına yardımcı olur.

Yetkinlik; bireyin sosyal iletişimde karşı karşıya geldiği farklı durumlar karşısında düşünce ve davranışlarını şekillendiren ve çevresinde bulunan kişilere kıyasla daha başarılı olmasına yardımcı özellikler olarak tanımlanabilmektedir (Uysal ve Akman, 2016). Kişinin yetkinlik seviyesi yeterli olduğu bir konu karşısında kararlı bir davranış sergilemesine yardımcı olacağı gibi yetersiz olduğu bir konu karşısında sessiz bir davranış sergilettirebilir (Stump, Ratliff, Wu ve Hawley, 2009).

Yetkinlik düzeyi, kişiden kişiye değişiklik göstermektedir. Kimi bireyler sanat veya spor alanında başarılı bir sosyal yetkinliğe sahip olabilirken akademik anlamda sosyal yetkinlik düzeyleri düşük olabilir. Ayrıca yetkinlik, bireyin başarılı veya başarısız olduğu alanları da belirleyebilme konusunda yardımcıdır. Bu kavram; bireyler arası sosyal becerileri, değerleri ve ilişkileri içerir.

2.2. Sosyal Yetkinlik

Yetkinliğin en önemli alanlarından birisi olan sosyal yetkinlik, kişinin toplum içinde olan davranışlarını önemli boyutta etkileyebilen unsurdur. Bireylerin sosyal açıdan yetkin olabilmeleri için sosyal becerilerini geliştirmiş olmaları gerekir. Kişinin çevresindeki bireylerle olumlu ve sürdürülebilir ilişkilere sahip olma becerisi sosyal yetkinliktir.

Sosyal yetkinlik; kişinin yaşamındaki sosyal çevresindeki kişilerle kurduğu ilişkilerinde olumlu, devamlılığı olan ve kabul gören davranışları geliştirmesine yardımcı olan duygu, beceri ve davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Taborsky ve Oliveira, 2012).

Gedviliene, Gerviene, Pasvenskiene ve Ziziene (2014), bireyin yaşamında iletişim halinde olduğu bireylerle olumlu ve daimi ilişkiler kurarak, kurduğu ilişkilerin süreğenliğini getirmesinin sosyal becerilerini kullanabilme düzeyine bağlı olup farklılık gösterebildiğini belirtmiştir.

Sosyal yetkinliği diğer gerekliliği ise; kişinin yaşamında olan kişilere karşı onların duygularını doğru şekilde anladığını hissettirerek kendisinin duygularını doğru şekilde aktarabilmesidir (Çorbacı-Oruç, 2008). Bu bakımdan sosyal yetkinlik ve duygusal yetkinlik bir arada incelenmiştir. İnsan sosyal hayatındaki kişilerle arkadaşlık kurması ve iletişimini devam ettirebilmesi için karşısındaki bireyin duygularını anlayabiliyor olabilmesi gerekir.

Waters ve Sroufe (1983), sosyal yetkinliği kişinin yaşamındaki amaçlarına ulaşabilmek için davranışlarını ve ilişkilerini kontrol edebilme becerisi olarak tanımlamıştır.

Gresham (1986), sosyal yetkinliği; kişinin yaşamında karşılaşacağı problemlerle baş edebilme becerilerinin hepsini kapsadığını ve sosyal çevresinde kurduğu ilişkilerinin de bunun doğrultusunda ilerleyebileceğini öne sürmüştür.

Ford (1982) ise; bireyin sosyal yetkinliğinin pozitif yönde ilerleyebilmesi için sosyal gelişiminde karşılaştığı problemleriyle baş etme yollarında kendisine koyduğu amaçlarına karşı gösterdiği iradesi şeklinde tanımlamıştır (Akt. Ateş, 2016).

Bandura'nın öne sürdüğü öz-yeterlilik modeli, insanların yeteneklerinin ve başa çıkma becerilerinin problemi çözebilmek için gösterecekleri çabanın miktarını ve sebatlarını etkilediğini kabul eden bir modeldir.

Walters ve Bandura (1963), sosyal öğrenme ve kişisel gelişim adlı araştırmasında; bireyin sahip olduğu kişisel davranış ve sosyal becerilerini kontrol edip karşı karşıya kaldığı olaylarda daha farklı davranış şekilleri geliştirerek uygulamasını sosyal yetkinlik olarak tanımlamıştır.

Kişilerin kendi yetkinliklerine (özyeterliliklerine) olan inançlarının gücü belirli durumlarda başa çıkmayı deneyip denemeyeceklerini belirler. Bireylerin başlangıç seviyesi kişisel yeterliliklerini kavramalarını, davranışsal tercihlerini etkiler. Bandura(1977), kişilerin karşılaştığı net olan problem durumlarında çözüm yollarını nasıl olacağını bildiklerini ancak net olmayan durumlara genel olarak bakarak çözüme gittiklerini ifade etmiştir.

2.2.1 Çocuklarda Sosyal Yetkinlik

Okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal-duygusal gelişimi yönünden sergilenmesi beklenen davranış kalıplarının birçoğu çocuğun sosyal yetkinliğe erişebilmeleri yolunda adım adım ilerlediği bir basamaktır. Çocuğun sosyal becerisinde aynı yaşta ilerlemeleri arkadaşlarıyla kurdukları iletişim yollarından geçmektedir. Bu iki durumda birbiri ile etkileşim halinde olan durumlardır.

Bir çocuğun anne ve babasının sevgisini hissettiği ilk anlar dünyaya gözlerini açtığı andan itibaren. Ancak bu noktada kendisine sevgiyi hissettiren kişinin öncelikli olarak annesi olmasını ister. Bir kadının anne olduğunda gösterdiği davranış şekilleri kendisinin yaşamındaki annesiyle birlikte olan davranış şekilleri ile ilişkili olduğundan etkilenir. Yeni anne olmuş, ilk çocuğunu dünyaya getirmiş kadınların toplumdan ve çevresinden önceliği, kendilerine annelik gösterilmesini beklemesidir. Bu beklentiyi yeterli şekilde alamadıklarında ise çocuğuna karşı olumsuz davranış şekilleri sergiler ve böylece çocukta olumsuz davranışlar meydana gelebilir. Bu yüzden günümüz toplumlumuzda anneliğin çocukların davranış şekillerinde ve çocuklarının sosyal yetkinliği açısından önemi büyüktür.

Düşündüğümüzde dünyaya yeni gelmiş bir bebek ana ve babasından edinmiş olduğu duygu ve davranışlar doğrultusunda çevresindeki insanlara tepkiler vermeye başlamaktadır. Bebeklikten itibaren ilerleyen aşamalarla sosyal yetkinliğin ön şartı

olan duygusal gelişim de bu şekilde başlamış olur. Belli bir zaman geçtikten sonra çocuğun dil gelişimi, konuşabilmesi, iletişim kurabilmesi, davranış şekilleri, sosyal becerileri bakış açıları da toplum normlarına yönelik şekilde gelişim göstermeye başlar ve yetkin bir birey olarak bu yolda ilerleyebilir.

Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde sosyal yetkinlik çocuğun gelişimi açısından büyük bir öneme sahiptir. Sosyal yetkinlik çocuğun sosyal becerilerini sergilerken birçok durumda yeterli olabilmesidir. Çocukların sosyal açıdan belirli düzeye gelebilmesi için sosyal yetkinliklerini geliştirmeleri gerekir. Smith(2005); bireyin sosyal çevresinde kurduğu ilişkilerde sağlıklı ilişkiler kurarak kabul görüp sevilme becerisini sosyal yetkinlik olarak belirtmiştir.

Çocuğun gelişim evresinde ebeveynlerin çocuklarına gösterdikleri ilgi, şefkat, sevgi, bağ gibi duyguların çocuklarının akademik performanslarında, özbenliklerinde ve sosyal becerilerinde, öz yeterliliklerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Çocuğun gelişim döneminde bu duyguları tamamlamadığı durumda ergenlik döneminde bu durumdan kaynaklı sorunlarla karşılaşabilir. Erken çocuk dönemi olarak bilinen yaşamın ilk altı yılında meydana gelen zarar verme, çekingenlik, içe kapanıklık, endişe gibi olumsuz duygu ve davranışların analiz edilmediği takdirde bu problem davranışların akran ilişkilerinde reddedilmesine yol açacağını öne sürmüştür (Durmuşoğlu ve Arslan,2012). Bu tarz olumsuzlukları yaşayan çocuk sosyal açıdan da yetkin olamaz.

Parott (2011), bireyin duygularının çevre ile etkileşimde kalarak sosyal olduğunu öne sürmüştür. Çocuğun yetiştirildiği ortamın çocuktaki sosyal yetkinlik düzeyine etkisi bulunmaktadır. Çocuğun en çok etkilendiği kişiler ebeveynleridir.Ebeveyn rolünü üstlenen kişilerin sorumluluklarını sağlıklı bir şekilde yerine getirmeleri önemlidir. Bu durum, ebeveynlerin kendi öz yeterlilik seviyelerinin yüksek olmasına bağlı bir durumdur.

Howes(1988), bireyin çevresinde kurduğu ilişkilerdeki amaçlarına ve akademik hedeflerine hızlıca ulaşabilme doğrultusunda dikkatli davranabilme yönelimini sosyal yetkinlik olarak tanımlamıştır. Bireyin sosyal yetkinlik düzeyinde herhangi bir kısıtlama olduğu durumlarda kendisini yetersiz hissedip, karşılaştığı problemleri çözmeye başarısızlık yaşadığında bulunduğu durumdan kaçma eğilimi gösterebilir (Clikeman, 2007).

2.2.2. Çocuklarda Sosyal Yetkinliği Etkileyen Faktörler

Çocuğun sosyal ilişkilerinde başarılı olmasını, akranları tarafından kabul görmesini, kendine olan özgüvenini kazanmasını genel olarak sosyal anlamda yetkin olmasını sağlayan bu becerileri etkileyen bir takım etkenler vardır.

Bir bireyin sosyal yetkinliğinin gelişiminde ve şekillenmesinde; ebeveynlerinden gelen kalıtsal mirası, ebeveynleri ile etkileşimlerinden ortaya çıkan ilişkilere bağlı olarak akranları ile olan olumlu ilişkileri etkilenmektedir (Manke ve Pike, 2003).

Gresham ve Elliot(1984), sosyal kişinin istek ve hedeflerini çevresinde etkileşim halinde olduğu bireylerin beklentilerine karşı özen göstererek sergilediği uyumlu davranış, sosyal beceri ve akran gruplarına dahil edilmesi olmak üzere üç konu altında toplayarak araştırmıştır.

Çocukların davranışlarının oluşumunda; bilişsel yapılar, sosyal ve duygusal süreçlerin etkili olmasının yanı sıra etkili olan diğer faktörler ise; çocuğun mizacı, ebeveyn tutumları, aile ve çift ilişkileri, akran ilişkileri, çocuk-ebeveyn ilişkisidir.

Mizaç: Mizaç, doğuştan gelen çocuğa özgü duyguların, düşüncelerin, davranışların farklılık göstermesinin kaynağıdır. Freud, çocuğun kişiliğinin 0-6 yaş arasında oluştuğunu açıklamıştır.

Çocuğun mizacının oluşumunda ana babanın davranış ve tutumlarının büyük oranda etkisi olmasının yanı sıra çevresel etkenler de çocuğun mizacının oluşumunda büyük oranda bir etkiye sahiptir. Mizaç; kişinin algı ve tutumunun şekillenmesinde etkili olan çevresel faktörlerle oluşan davranışlar olarak tanımlanmıştır. (Rothbart ve Bates, 2007).

Günümüze kadar yapılmış olan mizaç ile ilgili araştırmalarda; birçok farklı tanım olsada genel bir açıdan değerlendirildiğinde bireyin içsel ve dışsal olarak vermiş olduğu duygusal tepkileri olarak ifade edilmiştir (Rothbart ve Derryberry,1981). Yavuzer, mizacın özelliklerini öfke duymak, hemen sinirlenmek, çabuk sıkılmak, içe dönük, mutlu ve dışadönük olarak sınıflandırmıştır (Yavuzer, 2006; Şahinoğlu, 2010). Mizaç, bebeğin dünyaya gelişyle beraber ebeveyninden aktarılan kalıtsal bir durum olup ebeveyniyle beraber şekillenerek benzerlik gösterebilmektedir. Örneğin Murriss ve Ollendick (2005) yapmış olduğu araştırmada, bir annenin duyduğu kaygıyı çocuğuna karşı yansıtmasını birbiriyle bağlantılı olduğunu öne sürmüşlerdir.

Çocukların aile içinde ve arkadaş ilişkilerinde sağlıklı iletişim kurmalarında önemli yapıtaşların'dan birisi ebeveyn tutumlarıdır. Çocuk ebeveyninden öğrendiği davranış kalıplarını okul döneminde akran ve arkadaş ilişkilerine yansıtılmaktadır. Bu yüzden ebeveyn tutumları oldukça önemlidir.

İlk çocukluk evresinden yetişkinlik dönemine kadar etkiye sahip olan olumsuz mizacın; sosyal yetkinliğe ve davranış problemlerine yol açmamasında en öncelikli çözüm yolu olumlu ebeveyn tutumundan geçmektedir (Erdoğan, Yoleri ve Tetik, 2017).

Ebeveynler arasındaki tutumlar, değer yargıları, talepler çocuğun gelişiminde mühim tesire sahiptir. Bandura ise, ebeveynliğin temelini oluşturan temel gereksinimin öz yeterlilik olduğunu, bu yeterliliğin olmadığı aile bireylerinin çocuklarıyla doğru bir iletişim içerisinde olamayacaklarını ve öz yeterliliğe yeterli düzeyde sahip olmayan ailelerin çocuklarında sosyal, ruhsal gelişimin olumsuz yönde etkileneceğini belirtmiştir.

Mizacın Boyutları:

Cloninger (1987), mizacı normal ve anormal dışında olan alternatiflere karşı psikobiyojik bir mizaç modeli geliştirmiş ve 4 kategoride incelemiştir. Bunlar; farklılık arayışı (novelty seeking), zarardan kaçınma (harm avoidance), ödül bağımlılığı (reward dependence) ve sebat etme (persistence) şeklinde tanımlanmıştır. Cloninger (1987) bu dört kategoride mizacı, çocuğun erken çocukluk döneminde meydana gelen ve algısal belleğin temelini oluşturan farklı tanımlamalar olduğunu belirtmiştir.

Yenilik Arayışı:

Kişinin çevresinden gelen uyaran etkenler karşısında ödül veya ceza aşamasında davranışların güdülenmesinden etkilenmesi sonucu mizacın farklılık arayışına girmesi olarak tanımlanmaktadır (Cloninger, Svrakic ve Przybeck, 1993). Farklılık arayışında kişinin düşünceleri erinlik ve esneklikle beraber itinalı ve düzenli çalışmaktadır. Yeniliklere açık olan kişi, merakıyla beraber aniden sinirlenebilen bir yapıya sahiptir. Kişi aynı olan şeylere karşı uyum gösteremez ve hemen sıkılganlık gösterir (Zuckerman, 1996).

Zarardan Kaçınma:

Zarardan kaçınma; bireyin sergilediği davranışa karşılık beklentisini bulamama veya

ceza ile karşılaşma kaygısından kaynaklı kendisini çevresel etkenlerle kalıtsal bir koşullamaya sokar (De la Rie, Duijsens ve Cloninger, 1998). Kaygı eşiği ilerde olan kişi, tam olarak dikkatli ve tedbirli davranışları ilerletmektedir. Bireyin günlük yaşamında sergilediği güvensiz ve endişeli hareketleri çevresindeki kişilere de yansır (Clauss, Avery ve Blackford, 2015). Zarardan kaçınma ve kaygı bozukluğunun depresyon ile arasında olumlu bir ilişki söz konusudur (Karakaş ve Arkar, 2012).

Ödül Bağımlılığı: Ödül bağımlılığı, kişinin tutumlarının olduğu sosyal çevre sürecindeki ilişkilerden ne açıda etkilendiğini açıklar. Bireyin çevresinden onay aldığı davranışlarını geliştirerek bunu ifade eder veya çevresinden onay almadığı ifadeleri önemsemediği bir tutumla sergiler (Heath, Cloninger ve Martin, 1994). Ödül bağımlılığı düşük olan bireyler, kurdukları ilişkilerde fazla değişkenliğe rastlanmamakla birlikte saygı ve sınırlarını aşmadıkları ilişkilere sahip olup sosyal açıdan kendilerini soyutlayabilirler. Ödül bağımlılığı yüksek olan bireyler ise, çevresindeki bireyleri hoşnut etmeye yönelik davranışlar sergileyerek karşısındakinden onay alamama ve kabul görememe kaygısı yaşar (Rothbart, Ahadi ve Evans, 2000).

Allport (1961), bireyin kişisel duygusal doğaya sahip olma olgusunu mizaç olarak belirtmiştir (Aktaran Burger, 2006:352). Mizaç, kalıtsal olup hayat boyu devamlılığı olan esaslı özellikler olarak ifade edilirken, kişiliğin temelleri erken çocukluk döneminin ilk altı yılında atılıp daha sonradan öncelikli kısımları oluşmaktadır. Böylece kişinin çevresiyle uyumlu daimi ilişkiler kurmaya yönelik vermiş olduğu gayretlerinin sonucunu alarak gençlik dönemini tamamlar (Arslan, 2010).

Mizaç alanında yapılmış olan araştırmalar incelendiğinde; çocuklar ve yetişkinler için uygun olarak onaylanmış mizaç modelinde; mizaç üç boyuta ayrılmakta olup mizaç ve karakter kısımlarındaki niteliklerin sınıflandırılmasındaki etkenleri ise duygusallık, etkinlik ve sosyallik olarak belirtilmiştir.

Tablo 1. Mizaç Modeli

MODEL	ÇOCUKLUK	YETİŞKİNLİK
Duygusallık: Duygusal tepkilerin yoğunluğunu açıklamaktadır.	Çok sık ağlayan ve korkan, öfkelenen çocukların bu boyutu yüksektir	Morali çabuk bozulan ve sinirlenen yetişkinler de genel duygusallığı yüksek insanlardır.
Etkinlik: Kişinin genel enerji düzeyini açıklamaktadır	Sürekli hareket eden çocuklardır. Hareketli oyunları tercih ederler. Bir süre oturmaları istendiğinde kıpırdanmaya ve huzursuzlaşmaya başlarlar.	Etkinlik huyu yüksek olan yetişkinler hep ayaktadır, boş zamanlarında hareketli şeylerle ilgilenirler. Zamanlarının çoğunda meşguldürler
Sosyallik: Kişinin başkalarıyla yakınlık kurma ve etkileşime girme eğilimini anlatır.	Cana yakın çocuklardır, birlikte oynayacak arkadaş arar. İnsanlardan hoşlanır ve anında yanıt verir.	Bu huya sahip yetişkinlerin de çok sayıda arkadaşı vardır ve onlarla zaman geçirmekten hoşlanır.

Yapılmış olan araştırmanın sonucunda ; mizacın ana kökeninin kalıtıma dayandığını insan kişiliğinin oluşumunda etkili olan ana nedenin ise, çevreden kaynaklandığı söylenebilir.

İlk çocukluk döneminden itibaren, çocuğun ailesiyle etkili bir iletişim kurmasında, öğrenme şekillerini belirlemede, çocuğun kendisini ve isteklerini ifade etmesinde ailenin ve öğretmenin, çocuğun mizacını anlayabilmesi doğrultusunda yardımcı olacağı belirtilmiştir (Bates, 1986;Hornstein,2007;İsa,Mat Teh,Pisal ve Bakar, 2017).

Buss ve Plomin (1975) ise, mizacın ilk çocukluk döneminde kişilikle aynı anda ortaya çıktığını ve bireyin gelecekteki yaşamının olumlu şekillenmesinde büyük bir etkiye sahip olduğunu belirtmiştir. (Rothbart ve Derryberry 2002) ise, bireyin verdiği tepkiler ve öz düzenleme olmak üzere iki konu başlığı altında incelemiştir.

2.3. Ebeveyn ile ilişkiler

Çocuk tek başına kendisini yönetebilme becerisine sahip değildir. Neyi yapabileceği veya yapamayacağı konusunda eğitim alması gerekmektedir. Bu eğitim ise, çocuğun ilk sosyal olabildiği ebeveynleri ile aile ortamında başlamaktadır. Çocuk hayata tutunmaya başladığında ilk duygu, his ve algı iletişimini en yakın annesi ve diğer aile bireyleriyle kurar (Çimen, 2009). Çocuk ilk tecrübe edindiği davranışsal, sosyal ve duygusal yetkinlikleri ailesinden almaktadır. Erken çocukluk döneminde, ebeveynleri tarafından temel ihtiyaçları sağlanmış olan çocuğun güven duygusu sağlam bir yapıda olur. Aksi takdirde; ilk çocukluk döneminde ailesi ile yeterli şekilde kaliteli zaman dilimi geçiremeyen, kendi istek ve düşüncelerini ifade etmesine fırsat verilmeyen çocuk daha sonra ki eğitim hayatında kendisini ifade etmekte zorlanan, içine kapanık ve akranlarıyla sağlıklı ve daimi ilişkiler kuramayan, güven duygusu eksik bir çocuk olarak yetişir ve yetkinlik seviyesi düşük olur (Yavuz, 1991). Anne baba tutumları, bu konuda birbiri ile uyumlu ve eş değerde olmak zorundadır. Ailenin yapısını oluşturan etmenlerden biri olan gelir ve kültür düzeyi, erken yaşlardan itibaren çocuğun ruhsal gelişimi üzerinde bir faktör olup, bu faktörün ilerleyen yaşlarda bazı davranış bozukluklarının temelini oluşturduğunu belirtmek gerekir (Gülay ve Akman, 2009). Çocuğun topluma karşı oluşan davranış kalıplarında en belirleyici olan faktör, aile fertleri ile iletişimi doğrultusunda edinmiş olduğu bilgilerdir. Çocuk toplumsal norm ve değerleri ailesi tarafından öğrenir. Çünkü çocuğun öğrenmeye yönelik atmış olduğu ilk adım aile ortamındadır. Çocuğun edindiği deneyimler, aile içindeki yaşantısı, sosyal, duygusal ve davranış becerileri ileriki yaşlarında sosyal yetkinliğinin oluşmasında önemli bir yer tutmaktadır (Özdemir, Vatandaş ve Torlak, 2009). Bu sebeple; çocuğun sosyal yetkinliği kazanmasında aile ortamı çok önemli bir yere sahiptir (Özdemir, Vatandaş ve Torlak, 2009)

Çocuğun ilk yaşlardan itibaren, ebeveyn-çocuk ilişkisinde ve çocukların sosyal davranışlarında ebeveynlerinin davranışları etkili olmaktadır. (Fitzgerald & White, 2003). Ebeveynlerin çocuklarına karşı olan tavır ve davranışları, onlara sağladıkları fırsatlar çocuğun yetişirken kendi kendini ve sosyal ilişkilerini yönetebilen, sosyal açıdan yetkin bir birey olmasını sağlamaktadır (Erkan, 2010).

Ebeveynlerin çocukları ile sağlıklı ve iyi bir iletişim kurabilmeleri için öncelikli olarak kendilerine karşı özgüvenli olup çocuklarına karşı saygılı, sorunlarına karşı duyarlı ve problemlerine karşı çözüm odaklı, duygu ve davranışlarını paylaşabilen ve

kabul edici bir tutum içinde olmalıdırlar (Akt. Arabacı, 2011).

2.4. Ebeveyn Tutumları

Çocukluktan yetişkinliğe giden yolda çocuğun ruhsal-sosyal gelişiminde aile önemli bir rol modelidir. Bu sebepten, çocuk açısından yaşamının ilk yıllarında anne-babanın rolü çok önemlidir. Çocuğun, zeka gelişimi ve ruhsal sağlığı açısından sorunsuz yetişebilmesi için ebeveynlerin çocuklarına iyi bir örnek olmaları gerekmektedir (Cüceloğlu,2006). Çocuğun öğrenme yetisinin başlamasından itibaren anne, baba ve diğer aile bireyleriyle olan duygusal bağlılık çocuğun bağlanma ve sahiplenme duygusunu güçlendirir (Kandır ve Alpan, 2008).

Çocukların yaşamlarına ve kendilerine ne açıdan baktıklarını görmelerinde, önlerine çıkan olaylara karşı gösterdikleri davranışlarda belirleyici en önemli etken aile tutumudur. Çocuğun uyumlu ve dengeli bir gelişim gösterebilmesi için ebeveynlerin bir takım görevleri vardır. Bunlardan ilk olanı; çocuğun içinde bulunduğu gelişim döneminde ebeveynlerin çocuklarına sağlaması gereken haklarıdır. Bu hakları sağlamış olan ailelerde yetişen çocuklarda duygu ve düşüncelerini açıklayabilme becerisi, kabul görme, yeterli özgüvene sahip olma, sevgi doyumuna ulaşma gibi yetiler başka kişilerle sağlıklı iletişim kurmasına yardımcı olabilmektedir. Kendilerine ve çevrelerine uyumlu ebeveynlerin çocukları aileleri tarafından sağlanan destek sayesinde öz benliklerini geliştirebilirler. Kendi yetersizliklerinden kaynaklı reddedici davranışlar sergileyen ebeveynlerin çocukları, kendilerine ve özbenliklerine değer verilmediklerini düşündükleri için kendi kişilikleri ile bütünleşemez içe kapanık olabilirler. Böylece; sürekli yargılayan, eleştiren, baskıcı anne baba tutumları, kendileri ve çocukları arasında sınırlar çizer ve çocuğun çevresiyle olan ilişkilerinde problemlere yol açar (Yavuzer ve Demir, 2016). Bu durum, çocuğun akran ilişkilerini sürdürme, güçlü iletişim becerilerinde, sosyal yaşamında, problemlerle başa çıkma yöntemlerinde, oyun becerilerinde ve kendisine karşı duyduğu güvende düşük sosyal yetkinliğe sahip olabilmektedir. Bu yüzden çocuğun en büyük etki alanı ebeveyn tutumlarından geçmektedir.Çocuğun kendisine karşı olan güveninin kaynağı anne ve babasıdır. Bandura (1977), çocuğun öğrenme sürecindeki ilk durağının aile ve ebeveynler olduğunu ve burada aldığı eğitimi sürecini sosyal çevresindeki ilişkilerine yansıttığını ifade etmiştir.

Ebeveyn tutumlarının işlevlerinden birisi, çocukların sosyal çevreleriyle etkileşimleri sırasında karşılaştığı problemler ile başa çıkma süreçlerinde çocuklarını deneyim

sahibi kılabilenleridir (Gander ve Gardiner,2001). İlk çocukluk döneminde ve ileriki dönemlerde çevresinde kurduğu ilişkiler de ebeveyn ile kurulan iletişim şekillerinin yansıması görülür. Albert Bandura, Sosyal Öğrenme Kuramı'nda bireylerin problem çözmeyi, çevrelerindeki insanların davranışlarını taklit ederek öğrendiklerini ileri sürmektedir.

Baumrind (1968), ebeveyn davranışlarını; kontrol düzeyi-beklentisi ve ebeveynlerin çocuğa karşı gösterdiği hassasiyet ve sevgi düzeyi olmak üzere iki aşamada açıklamıştır.

Maccoby ve Martin(1983), sosyalleşme sürecinde anne-baba ve çocuk ilişkilerini düzenlemeye çalışmışlar ve Baumrind'in ebeveynlikle ilgili sınıflandırmasını geliştirerek taviz verici boyutunu; taviz verici – hoşgörülü ve taviz verici – sorunsuz olmak üzere iki alt boyutta incelemişler. Baumrind'den farklı olarak ebeveyn tutumlarını; duyarlılık ve talepkalık-kontrolcü olmak üzere iki boyut halinde değerlendirmişlerdir.

Lamborn ve ark. (1991) yapmış oldukları çalışmada, Maccoby ve Martin'in(1983) ortaya koydukları dört temel ebeveyn tutumunun kökenini, ebeveynlerini demokratik olarak değerlendirme ve psikososyal gelişimine bağlı çocuğun akademik başarısı ile olumlu davranışların olumsuz yöne doğru ilerlediği yönünde ilişkisi olduğunu öne sürmüşlerdir.

Sümer ve Güngör(1999), Maccoby ve Martin'in(1983) öngördüğü ebeveyn tutumları göz önüne alınarak yapılmış olan araştırmasının sonuçlarına göre, bağlanma, özbenlik kavramı ve özsaygısının belirginliği, kişisel başarıları ,özgürlük ve yalnız olmaktan hoşlanma, kabul görmeme kaygısı, sürekli olarak karşısındaki bireyleri hoşnut etme çabasında olması, ebeveyn onayı, ilgi seviyesi ile sıkı kontrol edilme ve denetim seviyesi gibi olumsuz sonuçlarla ilişkili bulunmuştur.

Belsky'e göre (1984), ebeveynlik üç ana kuvvet etkisi altındadır. Bu kuvvetler ebeveynin psikolojik açıdan sağlıklı oluşunun, çocuğun özelliklerinin ve destek kaynağının anne-baba üzerindeki etkisidir. Bu üç faktörün gücü sonucunda yüksek seviyede ebeveyn işlevselliği görülmektedir. Ebeveynler çocuklarını, kendi varlıklarını geleceğe taşıyacak bir 'ölümsüzlük sembolü' gibi bakış açısıyla baktıkları

için kendilerinin inanç ve değer düzenlerine uygun şekilde bir çocuk büyütme stilini benimserler (Sümer, Aktürk ve Helvacı, 2010).

2.4.1. Aşırı İzin Verici Tutum

Aşırı izin verici ebeveyn tutumunun ana kaynağı, düşük kontrol düzeyi ve yüksek duyarlılık ile ilişkili olmasıdır. Bu tutumda, ana babaların çocuklarına yönelik olan olgunlaşma beklentisi düzeyi düşük olmakla birlikte çocukların arzu, dürtü ve hareketlerine karşılık kabul edici, hoşgörülü davranış sergilerler. Çocukları'nın üstünde çok az hakimiyet kuran ebeveynler bu tutumda çocuğun düşüncelerini, kararlarını ve aktivitelerini yalnız uygulamasına izin verirler. Bu tutumdaki ebeveynler; sadece çocuklarının ana ihtiyaçlarını karşılayarak, çocuğun seçimlerinde yalnız bırakıp duygusal bir bağ kurmaya çalışıp başarısız olurlar (Maccoby ve Martin, 1983). Bu ebeveynlerin çocuklarından beklentileri düşük olduğundan televizyon izleme, beslenme, uyku vakitleri gibi sadece günlük programlarını belirlerken kurallar koyarlar (Baumrind, 1971). Bu ebeveyn tutumuna sahip bir ailede yetişen çocukların duygularını kontrol etme, kendini düzenleme, stresle başa çıkma ve sorumluluk alma gibi konularda problem yaşadıkları gözlenmiştir.

2.4.2. Otoriter Tutum

Otoriter ebeveynler, çocuğun tutum ve davranışlarındaki uygunluğu yüksek düzeyde otorite ile sağlamaya çalışırlar. Otoriter ebeveynler, kendi düzenlerini devam ettirmeye ve geleneksel yapı tarafından oldukça değerli görülen amaçları korumaya özen gösterirler. Çocuklarının özerkliklerini sınırlar çizerek onların kendileri tarafından oluşturdukları alanlar içerisinde tutulmaları gerekliliğine inanırlar. Otoriter tutumu benimsemekte olan ebeveynlere göre; çocuklar anne-babanın öngörülerinde doğru olan ne ise onu kabul etmelidirler (Baumrind, 1971). Otoriter tutumlarda bulunan ebeveynler, çocuklarının üzerinde sürekli olarak kontrol kurma , gözlemleme ihtiyacı duyarlar. Çocuklarına karşı sürekli olarak kendilerinden şüphe duymalarını gerektirecek davranışlarda bulunurlar. Çocuklarının düşüncelerini fikirlerini almaya gerek duymazlar. Böylece çocuk sadece ebeveyninin isteğini yapar. Bu tutumda, ana baba tarafından sergilenen tüm davranışlar doğrudur ve en üsttedir ve sorgulanamaz. Ekşi (1990), otoriter tutuma sahip olan ebeveynlerin, çocuklarının taleplerini anlamadan, duygu ve düşünceleri hemen reddederek kendi doğruları ve şartlarını çocuklarına karşı benimseterek, çocuklarının kendi kurallarına uyumlu davranış sergilemesini beklerler. Bu durumlarda çocuk problemlerini, sıkıntılarını dile

getirmekte zorluk yaşayarak ileriki dönemlerde sosyal çevresiyle ilişkilerinde, bireysel olarak hareket etmekte ve özgür seçimler yapmakta güçlük yaşar.

Yavuzer (1999), otoriter tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarının yaşadığı baskı altında nazik, dürüst ve dikkatli hareket etmelerine karşılık, aile dışındaki sosyal yaşamlarında kolaylıkla başkalarının etkisi altında kalabilen, aşırı hassas ve ürkek bir kişiliğe gireceğini belirtmektedir. Otoriter olan ebeveynler; reddedici olmakla birlikte fazla kaygılı ve kontrolcü de olabilmektedirler (Baumrind,1978). Otoriter ebeveynler; sevgi, şefkat ve duygusal erişilebilirliklerinin olmaması ile bilinmekte ve katı, kontrolcü, cezalandırıcı ve güç gösteriminin önde olduğu bir tutuma sahiptirler (Metsapelto ve diğerleri,2003).

2.4.3. Dengesiz Kararsız Tutum

Dengesiz ve kararsız ebeveyn tutumu çocuğun kişilik gelişimini olumsuz yönde etkiler. Disiplinin ne zaman uygulanacağı belirsizdir. Bu anne-baba tutumunda çocuklar çok sık anne-babaları arasında kalırlar. Çocuk ebeveynleri arasında yaşanan kararsızlıkları kolaylıkla fark edebilir çünkü çocukların en iyi gözlemlediği kişiler anne babalarıdır. Dengesiz ve kararsız tutuma sahip olan ebeveynlerin aldıkları kararlar birbirleri içinde çelişir (Aydın, 2002).

Bu tutumlar sonucunda, çocuklarda iç çatışmalar ve huzursuzluklar meydana gelebilir. Bu duruma bağlı olarak kendisini dengesiz ve tutarsız bir hal içinde bulabilir. Ebeveynler bu durumlarda farkında olmadan çocuk tarafından kullanılabilir. Çocuk bu şekilde hem annesine hem de babasına göre davranmayı öğrendiğinden bunu alışkanlık haline getirip yetişkin bir birey olduğunda toplumda ciddi sıkıntılarla karşılaşabilir. Sürekli duruma göre hareket ettiği için kararsız bir yapıya sahip olur, neleri yapıp, neleri yapmamaları gerektiğini öğrenemeyebilir aynı zaman da doğruları da yanlışlardan ayıramaz. Dolayısıyla sürekli birilerine göre hareket etmiş olur, toplumda bağımsız bir şekilde yer alamaz ve özgün fikirleri olmadığı gibi olanları da savunamaz. Kendince bir yaşam alanı oluşturamazlar. Yetişkin olduklarında çevresindeki baskın karakterlere göre hareket ederler ve kendi istedikleri şekilde değil onların hoşlarına gidebilecek şekilde davranışlarda bulunurlar. Kendileri daha silik ve her koşulda ödün veren bir birey olarak toplumdaki yerlerini alırlar.

2.4.4. İlgisiz Tutum

Çocuğun davranışları ve düşünceleri karşısında ebeveynlerin ilgisiz davrandıkları tutumdur. Bu ebeveynler ilgisiz, vurdumduymaz bir kişilikte görüldükleri gibi aynı zamanda agresif ve sınırlı bir kişiliğe de sahip olabilirler. Bu tutumdaki ebeveynler, çok yoğun şekilde çalıştıklarından dolayı evde herhangi bir şey ile ilgilenmeyi, rahatsız edilmeyi istemezler. Herhangi bir sorun anında çocuğa karşı öfkelenir ve daha sonra ilgisiz tutum sergilemeye devam ederler. İlgisiz ebeveyn davranışlarında; çocuğun ebeveyni ile kurduğu ilişkilerde sözel ve fiziksel şiddetin yoğunluğu fazladır. Genellikle ekonomik düzeyi ve kültür seviyesi düşük ailelerde yetişmekte olan çocuklarda bu duruma rastlanılmaktadır (Barber, 1996). Bu ebeveyn tutumunda birçok etken söz konusudur; ana-babalığa hazır olunmaması, fazla çocuk sayısı, farklı bir şehirde yaşama, çocuk sahibi olunmadan önceki alışkanlıklara devam etmeyi isteme, eskiden inanılan bakış açıları gibi tutumlara maruz kalan çocuklarda benlik algısı oluşumu olumlu yönde gelişmez. Bu ebeveyn tutumu ile yetişmekte olan çocuklarda çocuk kendisini ihmal edilmiş ve değersiz hissederek bu sebepten ötürü de anne ve baba sevgisine açtırlar. Çocuk sürekli olarak olumsuz şekilde davranarak ilgi çekmeye çalışır. Çocuk kendisinin yok sayıldığını düşünerek değersiz hissederek ve kendi benliği hakkında bilgiye ve görüşe sahip değildir.Çevresindeki kişilere ve akranlara karşı agresif davranışlar sergileyebilmektedirler (Saydam ve Gençöz, 2005).

Yavuzer(2017) yaptığı araştırmada; çocuğa karşı ilgisiz bir tutum sergileyen ebeveynlerin çocuklarında agresif, hırçın ve saldırgan davranışlara karşı daha yatkın olduklarına rastlanmıştır.

Araştırmalar gösteriyor ki, ilgisiz ebeveyn tutumunun olumsuz ya da dağınık kimlik geliştirme, madde kullanımı ve suça yatkınlık gibi sorunlarla ilişkisi bulunmaktadır. Çocuğu sevgiye ve ilgiye mahrum bırakan ilgisiz ebeveynler genellikle onların duygusal ihtiyaçlarının farkında değildirler. Çocukla ebeveyn arasında ilişki bağı bulunmamaktadır. Çocuğun davranışlarının bir sınırı olmadığı gibi yanlış bir davranış sergilediğinde bu durum anlayış ile karşılanmamaktadır (Ceylan, 2016).

2.4.5. Demokratik Tutum

Demokratik tutuma sahip ebeveynler birbirleriyle olan ilişkilerinde saygı, sevgi ve hoşgörüyü öncelik olarak görürler. Ebeveyn rollerinin sorumluluklarının farkında olduklarından çocuklarına karşı yaklaşımları bilinçli olmaktadır. Çocuklarına karşı

saygı, sevgi ve şefkatle yaklaşırlar. Çocuklarını sözel ifadelerle cesaretlendirirler. Demokratik ebeveynler çocukları ile ilişkilerinde yüksek düzeyde sevgi ve duyarlılık ile yüksek talepkarlık ve kontrol düzeyi özelliklerini bir araya getirirler.

Bu tutumda yetişmekte olan çocuklar, evdeki yerlerini bildiklerinden kabul gördüklerinin farkındadır. Demokratik tutuma sahip ebeveynler, çocuklarının ihtiyaçlarına karşı kayıtsız kalmayıp, aile içinde alınan kararlarda çocuğun hane içinde bir birey olduğunu kabullenip, onlarında düşüncelerine saygı gösterildiği bir ortam oluşturmaya özen gösterirler (Başal,Kahraman,Derman,Kahraman ve Sümer, 2014). Bu tutumda, ebeveynler çocuklarına karşı net bir yaklaşım gösterirler. (Towe-Goodman ve Ark ,2014). Demokratik tutuma sahip ebeveynler çocuğun duygusal gelişimini ve duygularını olumlu yönde düzenlemesinde etkili olurken, çocuğun duygu, düşünce ve kendisini ifade ettiği durumlar için de yardımcı olurlar. Herhangi bir kırıcı ve suçlayıcı bir davranış sergilemezler. Aksine onlara rol model olup yol göstermeye çalışırlar. Çocuklarının sergiledikleri yanlış bir davranışta veya ısrarcı bir talepte bulduklarında bu talebi reddederek sebeplerini uygun bir dil ile onlarla paylaşırlar. Çocuk için gerekli olan bakımı, duygusal destek ve sözel anlaşmanın bir araya gelmesi ile sıkı ancak kısıtlayıcı olmayacak bir şekilde ifade ederler (Baumrind, 1966). Ebeveynler ile çocuk arasında herhangi bir uyuşmazlık söz konusu olduğunda yasaklarla uygulanmayan değişmez olan bir kontrol yöntemi seçerler. (Burchinal,Skinner ve Reznick, 2010), ebeveynlerin cezalarını çocuğun davranışlarına yönelik olduğunu, onlara yönelik fiziksel şekilde uygulanmadığını vurgulamıştır.Ebeveynler; çocuklarının evdeki davranışlarını ve sorumluluklarını üstlenmelerine yardımcı olmalıdır. Bu tutumdaki ebeveynlerin çocuklarında olumlu benlik ve öteki imajı gelişmektedir böylece bu ailelerde yetişen çocuklar sosyal, yaratıcı, iş birliğine açık, dışa dönük olabilmektedirler. Çocuğun yetiştiği ailede anne-babalar koşulsuz ve karşılıksız sevgilerini çocuğa gösterilen davranışlarla doğru şekilde hissettirebiliyorsalar, katı kurallar yerine çocuğa alternatif yollar gösteriliyorsa, ailenin kural ve kaideleri önceden belirtilip çocuğa bunlarla ilgili açıklamalar yapılıyorsa ve bu uygulanan tutum eğitici niteliğe sahipse çocuğun bulunduğu aile ortamı demokratik ve sağlıklı olarak kabul edilmektedir (Gürsoy, 2006).

2.4.6. Mükemmeliyetçi Tutum

Mükemmeliyetçi ebeveyn tutumunda ana babalar kendileri mükemmel olmaya çalıştıkları gibi çocuklarında beklentileri o yöndedir. Kendi geçmiş yaşamlarında gerçekleştiremediklerini çocuklarının yaşamlarında gerçekleştirmek için çaba gösterirler. Bunun sonucunda çocuklarından bir takım davranışlar sergilemelerini beklerler. Yaptıkları işin en iyisini yapmak, herşeyi tam tamına yapmak, yüksek akademik performans göstermek gibi. Çocuklarının eksik oldukları durumlarda özel ders aldırır, kurstan kursa gönderirler. Çocuklarının başarısız olabilme ihtimalleri onlar için kabul edilemez bir durumdur. Ebeveynler çocuklarının ürkek, kararsız, cesaretsiz olmasına anlayış gösteremezler (Safrancı, 2015). Bu tutuma sahip ana babalar çocuklarını oldukları gibi kabul etmeyi reddederler. Belirli kurallar ve kalıplar çerçevesinde çocuklarını yetiştirirler. Burada çocuklar üzerindeki kaçınılmaz olan durum ise gösterilen baskılardır. Mükemmeliyetçi hata kabul edemeyen ailede yetişen çocuklar kendilerini büyük bir baskı altında hissedip başarısız oldukları her durumda büyük hayal kırıklığı yaşarlar (Pulat, 2011). Çocuklarından çok fazla din, ahlak ve toplum kurallarına uygun davranmalarını beklerler. Bu ebeveynler çocukları üzerinde birçok konuda kontrol sağladıkları gibi arkadaş seçimlerinde de söz hakkını kendilerinde tutarlar. Çocuk tüm bu konularda itiraz ettiğinde, ters bir harekette bulduklarında ebeveynin verdiği ceza yöntemleri oldukça katı ve serttir.

2.5. Ebeveynler arası ilişkiler

Okul öncesi dönemdeki çocuklar için ebeveyn ilişkileri oldukça önemlidir. Ebeveynlerin çocukları ile olan ilişkilerinin yanı sıra, ebeveynlerin birbirleri ile olan ilişkilerinin de çocuk üzerinde oldukça fazla etkisi olduğu bilinmektedir. Sağlıklı ilişkilerin kurulduğu çatışmalardan kaçınılan aile ortamlarında yetiştirilen çocuklarda psikolojik olarak uyum öngörülebilmektedir. Ancak araştırmalarda, çocukların çatışmaya gösterdiği tepkilerin farklılaştığını ortaya koymuştur. Bazı çocuklarda daha çok dışa yönelim problemleri görülürken, bazılarında içe yönelim problemleri görülmektedir. Genel olarak düşük seviyede tutarlılık, kaba kuvvete başvurma ile uygulanan disiplin tarzı ve yüksek seviyedeki duygusal karmaşıklığın ana kaynağı az yeterli ebeveynlikle ilgilidir (Clark ve ark,2000). Bunların yanı sıra, bazı çocuklarda problemlerle başa çıkma yetileri görülüp adaptasyon, uyum gösterememe gibi problemlerle karşılaşmaktadır (McCoy,Cummings ve Davies,2009). Bu farklılığa neden olan örüntülerde evlilik çatışmasına tepkileri açıklamaya çalışan “Bilişsel-

bağlamsal teori ve Duygusal güvenlik teorisi” olmak üzere en güncel iki önemli yaklaşım vardır. Bilişsel-bağlamsal teorisi evlilik çatışmasını, çocuklarda başa çıkma girişimine yol açan bir stres faktörü olarak ele alırken, duygusal güvenlik teorisi evlilik çatışmasının hangi mekanizma ve süreçlerle çocukta uyum problemlerine neden olduğunu açıklamayı amaçlar. Ancak bu iki teorinin ortak amaçları evlilik çatışmasının çocuğun üzerinde ve ebeveynlere yönelik tehdit değerlendirmesine odaklanır.

Ebeveynler arasında yaşanabilen problemler yapıcı olarak çözüme ulaşırken, bu problemlerin çözülmez duruma gelmesi çocuk için yıkıcı bir etki göstererek çocuğun gelişim sürecinde olumsuz durumlara yol açabilmektedir (Belsky, 1984)

Çocuğun ebeveynleri ile olan ilişkisinin sosyal becerilerinin ve sosyal yetkinliğinin gelişmesinde önemli bir etkisi bulunurken, çocuğun sosyal yetkinliği üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olan durum ise; ebeveynlerin birbirleriyle olan iletişimlerinin kalitesidir (Öngider, 2016). Ebeveynler arasındaki ilişkiler çocukların yaşam kalitelerinde önemli bir yere sahiptir. Sağlıklı bir anne-baba iletişimde çocuğa karşı ifade şekli açıktır. Özellikle, bireyin psikolojik, sosyal gelişimi ve kişilik özelliklerinin temellerinin atıldığı 0-6 yaş arasındaki çocuklar için anne-baba ile pozitif ilişkinin önemi tartışmaya açık değildir (Knauth, 2000; Öngider, 2013). Ebeveynler arasındaki geçimsizlik veya boşanma, çocuğun bu olumsuzluklardan etkilenmesi ile birlikte kurduğu iletişimlerde davranışsal yapısı üzerinde büyük bir hasar bırakmaktadır (Türkarlan, 2007).

2.5.1. Ebeveyn Kaybı

Ölüm yaşamın olmazsa olmaz bir gerçeğidir. Çocuklarda yetişkinler gibi zaman zaman kayıplar yaşayabilirler. 4-6 yaş aralığındaki çocuklar yas sürecini tam anlamıyla kavrayamazlar da ölüm kavramının insanın doğasının bir parçası olduğu düşüncesi yavaş yavaş bu yaş aralığında gelişmeye başlar. Ancak; ölüm kavramının neden-sonuç ilişkisini yeterli düzeyde kavrayamadıklarından ölen kişinin ne zaman gelebileceğini sorabilirler. Bu gibi durumlarda, ölümle ilgili yapılacak açıklamaların açık, anlaşılır ve yalın bir halde yapılması önemlidir. Ölümü, uzağa gitmek, uyku veya yaşlılık gibi kavramlarla eşleştirerek ifade etmekten kaçınılmalıdır. Ölümün geri dönülmezlik ve son bulma unsurlarıyla beraber anlamlandırılmakta zorluklarla karşılaşıldığı çocukluk dönemindeki yas dönemi; yetişkinlerde yaşanan süreçten daha farklı olarak

yaşanmakta ve uzun bir tecrübe olarak kabul görmektedir (Kaufman & Kaufman 2005). Çocuk belirli bir yaş aralığına ulaştığında ölümün engellenemez ve evrensel olduğunu anlamaya başlayacaktır.

Çocukların bir kişinin kaybı karşısında tepkileri çok farklı olabilir. Bu durum bulunduğu gelişim düzeyine ve kişilik özelliklerine göre farklılık gösterebilmektedir. Bowlby'e göre kayıpla başa çıkmada sağlıklı veya sağlıklı olmayan yolların oluşu, ölen kişinin kimliği ve rolü, yas tutan kişinin yaşı ve cinsiyeti, kaybın şekli ve nedenleri, kayıp sonrası ortamın koşulları, yastaki kişinin kaybedilen kişiyle ilişkisi gibi nedenlere bağlı olabilir. Birinin öldüğünü öğrenen çocuklar, ya hiç tepki vermeyebilir ya da çok ciddi duygusal patlamalar da gösterebilir. Bazı çocuklar, sevdikleri birinin öldüğünü ya da ölmek üzere olduğunu duyduklarında şok yaşayabilirler. Bu durum çocuğun hareket edememesi, konuşmaması ve tepki verememesi anlamına gelir. Bu durumlarda, çocuğun ilk anda vereceği tepkiler isyandan öfkeye, ağlamaya, tepkisiz durmaya, kaygı ve korku hissine, içine kapanma ve kendini çevresinden soyutlamaya yönelik gösterilen davranışlara dönüşebilir. Çoğu çocuk bunlardan en az bir tane davranışı sergiler ve tepkilerin çeşidi, yoğunluğu ve süresi çocuktan çocuğa farklılık gösterebilir. Ebeveynler çocuğu belli bir yönde tepki vermeye zorlamaktan ziyade verdiği tepki ne olursa olsun onu kabul edip destek olmalıdırlar.

Kayıbı olan çocuğa nasıl yaklaşılması gerektiği konusunda ise birçok farklı yol mevcuttur. Bu yolları açıklayacak olursak; gerçekler mümkün şekilde en kısa zamanda açıklanmalı, çocuğa kayıp ile ilgili bilgi aktarırken endişe arz ettirmeden açık ve dürüst olunup, doğru ve somut bilgilerin aktarılmasına özen gösterilmeli, gerçek ne ise o şekilde aktarılmalı "hastanede", "yolculukta" gibi söylemler, çocuk gerçeği öğrendiğinde karşısındakine olan güveninin sarsılmasına yol açabilir. Çocuğa olanlardan bahsederken nasıl anladığını görmek için onu dikkatli şekilde dinlemeli,duygu ve düşüncelerini ifade etmesi için ona yol açılmalıdır. Çocukların durumla ilgili uygun olmayan ifadeleri ve algıları doğru bir yol izlenerek düzeltilmelidir (Diler & Avcı 1997). Ona maddi ve manevi olarak yanında bulunduğu hissettirilip her türlü ihtiyacının karşılanacağı duygusu bilinçaltında oluşturulmalıdır. Tüm bunların yapıldığı esnada tüm bu söylemlerde bulunan kişinin de kayıp esnasında hissettiği duygularını saklanmaması bilincinde olunmalı. Bu şekilde duygularını bastırmaması yönünde rahat hissedebilir. Kayıp sonrası çocuğun çevresinde güvene ve düzenli bir yaşama ihtiyacı vardır. Güven ve

düzenin yeniden oluşturulması ise, çocuğun bakımını üstlenen kişiler ve yetişkinler sayesinde, eski düzene tekrardan geri uyum sağlanması (yemek saati veya uyku saatlerine tekrardan eskisi gibi uyularak yaşanması) yoluyla oluşturulabilir. Bu yöntemler ile çocuk kendisini güvenli hissedebilir. Çocuk bu durumda kendisini ne kadar güvensiz hissederse hissetsin kendisinin hayatında birçok şeyin eski haliyle kaldığını görüp değişmediğini anlaması aksi takdirde ona daha rahat hissettirecektir.

Sonuç olarak; normal olarak belirlenen yas sürecinden (1 ay) daha uzun bir süre boyunca olumsuz durumlar ve davranışlar gözlemleniyorsa bu noktada ruhsal anlamda bir desteğe ihtiyacı olduğu görülebilir. Bu ruhsal desteğin yardımcı olacağı amaçlar ise; normal yas sürecinin geçişini sağlamak, çocuğun ve ailenin kaybı idrak etmesine yardımcı olmak, çocuğu ailenin kaybına ve tepkilerine ortak etmek, kaybı göz önünde bulundurarak kişilerin yaşamlarını düzenli hale getirebilmek. Bu desteği gerektiren durumlardaki kişiler ise; daha önceden kayıp yaşayan kişiler, ruhsal hastalık öyküsü olanlar, ölüme şahit olanlar, ölümün travmatik olduğu durumları yaşayanlar, hayatında başka bir travma ve olaya sahip çocuk ve ergenler, daha önceden yaşadıkları kayıp ile birlikte yaşamında önemli değişikliğe sahip çocuklardır.

2.5.2. Kardeş İle İlişkiler

4-6 yaş aralığındaki çocuklar kardeşleri ile olan duygusal bağı anlamlandırabilmeleri için beraber ilerlemelidirler. Çocuğun kardeşleriyle olan ilişkilerinde ne kadar olumsuz durumlar ve tartışmalar yaşanıyor olsada duygusal bağları devam etmektedir. İlk çocukluk evresinde çocuğun sosyal kalabilmesi kardeşi ile olan etkili bir yoldan geçmektedir. Yeni davranışların sergilenmesinde kardeşin büyük bir etkisi mevcuttur. Taklit etme yolu ile yeni davranışlar edinilir ve böylece sosyal yetkinliğin gelişimine etki eder. Yapılan bir çalışmada, büyük yaştaki çocuğun 1 yaşını geçtikten sonra küçük kardeşinin davranışlarını taklit ettiği aynı zamanda küçük çocuğun, bir yaşını tamamlayan büyük çocuğun davranışlarını taklit ettiği gözlemlenmiştir.

Kardeş bağlarının yanı sıra 1- 6 yaş dönemindeki çocukların davranışlarında değişiklikler karşısında olumsuzluklar gözlemlenmektedir. Bu evrede çocuğun ana-babasının ona karşı olan davranışları ön plandadır. Anne ve babanın büyük çocuğa kardeş bakımını üstlendirmesi ve küçük çocuklarına karşı ilgili bir davranış tutumu sergilemeleri kardeşler arasında birbirlerine sevgi ve acıma duygusuyla yaklaşımlarına yol açar (Boivin, Hymel ve Bukowski,1995). Kardeşler arası bağ ve

iletişimde gereksinimler, çocukların sayısına, yaşlarına, ebeveynin çocuklarla geçirdiği zamana, çocukların cinsiyetine göre şekillenebilir. Durum böyle olunca tüm bu değişkenleri dikkate almadan çocuklar arasında eşit bir tutum sergilemek zaman zaman doğru bir yol olmayabilir. Bu durumu doğru olduğunu düşündüğümüz bir yol olarak görebilirken kimi zaman aynı sevgiyi iki çocuğumuz için eşit bir şekilde hissettirmemize ve eşitlikçi bir tutum benimsenmesine rağmen çocuklarımızdan biri kardeşi ile arasında haksızlık olduğunu düşünebilir ve bundan memnun olmayabilir. Her iki davranış şeklininde değişkenlik gösterebildiği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle tüm değişkenleri göz önünde bulundurarak haklılık ve ihtiyaç odaklı düşünerek adaleti sağlamak gerekebilir.

İnsan vücudundan bulunan beş parmağın beş tanesinde eşit boyutlarda olmadığı gibi kardeşler ne kadar kan bağı ile bağlı olsalarda hiçbir zaman birbirlerinin aynısı olamazlar. Mutlaka bireysel farklılıkları vardır. Bununla beraber; birbirlerine karşı olan benzerlikleri konusu ise, kaçınılmaz bir durumdur. Bakımını üstlenen ebeveynler her çocuk için ayrı bir sevgi, disiplin, eleştiri ve övgü yaklaşımına sahip olmalıdırlar. Ebeveynler kıyaslandıkları hissini onlara yansıtmadan kardeşlerin birbirlerinden farklılıklarını onlara göstermeleri gerekir. Bunu uygularken doğru yol ve yöntemlerinden emin olmaları gerekmektedir.

Kardeşler arası iletişimi kuvvetlendirmek için ebeveynlere düşen birtakım sorumluluklar vardır. Bunlardan ilk olanı; her bir çocuğun kaygılarını anlamaya çalışmak ve ayrı vakit ayırabilmek, yalnızca onun dinlenildiğinden emin olduğu, sadece onun dikkate alındığı bir zaman dilimi oluşturabilmelidirler. Böylece temel gereksinimlerini anlama fırsatı bulabilir ve çocuğun gelişimini yakından takip edebilirler. İkinci olarak; çocukların eşit bir şekilde birlikte oynamalarına fırsat veren oyunlar, aktiviteler ve etkinlikler düzenleyebilirler. Kardeşlerin birbirleriyle iletişimlerini daha güçlü bir yapı taşı haline getirmek için yapılmış olan çalışma ve araştırmalarda; çocukların birlikte haz aldıkları oyun, aktivite ve etkinlikleri paylaşımları iş birliğiyle gerçekleştirmelerinde daha iyi ilişkilere sahip oldukları gözlemlenmiştir. Bu gibi etkinlikleri uygulama esnasında kardeşler arasındaki yaş aralığı yüksek bir düzeyde ise veya ilgi duydukları aktiviteler düşük düzeyde ise, bu faaliyetleri belirlemek ebeveynler açısından oldukça güç olabilir. Ancak ebeveynler kardeşler arasında ilgilerini çekebilecek ortak önerilerde bulunarak arada köprü görevi görebilirler. Ebeveynlere düşen bir diğer sorumluluk ise, onlara ortak alanlarının

olduğu bir ev ortamı sağlamaktır. Çocuklar arası ilişkilerde birlikte oldukları zaman ve iletişim ile birbirlerine olan bağları güçlenir. Bu sebepten ötürü, iletişimlerinin yüksek düzeyde olabilecekleri oyun aktiviteleri ve yerleri belirlemek kardeşlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde bir güç temsil edecektir. Bunu örneklendirecek olursak; iki kardeş arasında belirli bir süre tutarak zaman geçirmelerini sağlanabilir. Tüm bunların yanı sıra ebeveynlerin uyması gereken diğer sorumluluklardan bahsedecek olursak; kardeşlerin birbirlerine karşı destek olmaları konusunda yardımcı olmalılar. Herhangi bir oyun, aktivite esnasında sorun oluştuğunda olumsuz durumu oluşturan inciten kıran çocuğu bu konuda görevlendirmeli ve herhangi bir eşya, ihtiyaç gerektiği durumlarda ondan getirilmesi istenilmelidir. Önemli olan sorumluluklardan bir tanesi aile nezaket günlüğü edinmektir. Bu günlüğün ilk sayfasına amaçlarını yazarak hangi amaç doğrultusunda kullanılacağı açık bir şekilde belirtilmelidir. Bu günlük aile fertleri ile birlikte doldurulacak olup çocukların etkileşimlerde buldukları nezaket içeren zamanları olayları günü güne tarihi ile belirterek yazılmalıdır. “Elif, okuldan getirdiği etkinliği kardeşi mert ile paylaştı”, Yarın sınıfça gideceğimiz piknik için ablam gerekli eşyaları çantaya koymamı istedi.” gibi. Kısa bir süre sonra çocukları tüm nezaket içeren bu davranışları ebeveynlerinden günlüğe yazmalarını talep edeceklerdir. Bu günlük kardeşlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde örnek alacakları yol gösterici bir harita olacaktır.

Son olarak bahsedeceğimiz sorumluluğumuz ise ebeveynlerin çocuklarına karşı iyi bir rol model olmaları, çocukların birbirleriyle olan iletişimlerini güçlendirmelerine yönelik örnek aldıkları iyi bir ebeveyn modeli oluşturmalarıdır. Kardeşler arası ilişkilerde onların yaşam alanlarına yönelik ne gösterilirse onu tecrübe edinip öğrenmeyi tercih ederler. Bu tıpkı eski zamanlarda söylenilmiş olup günümüze gelen atasözümüz “ne ekersen onu biçersin” gibi sergilenen her doğru ya da yanlışın mutlaka eşit düzeyde bir karşılığı olur anlamına gelmektedir. Çocukların ilişkilerinde birbirleriyle çatışma yaşamalarında özen göstermekte olan ebeveynler, partnerleriyle olan iletişimlerinde, çocuklarının görebilecekleri duyabilecekleri herhangi bir ortamda kavga, bağırma tartışma, fikir çatışması gibi durumlara dikkat ederek kullandıkları sözcükleri, ses düzeylerini, davranışlarını kontrol ederek özen göstermelidirler. Ancak, bu yollarla iyi bir rol model olma yolunda ilerleyebilirler. Çocuklar ebeveynlerinden öğrendikleri, örnek aldıkları değerleri ve düşünceleri kendi ailelerinin

içinde gözlemlerde bulunup diğer insanlar ile olan iletişimlerdeki bireylere karşı kibar, sabırlı, hoşgörülü davranış şekilleriyle sergilerler.

Son olarak değineceğimiz kardeş ilişkilerinde ebeveyn sorumluluğu ise; ev ortamında kardeş ilişkilerinde onlara yönelik rutin kurallar oluşturarak çocukların birbirleriyle olan ilişkilerinde doğru davranışlarda buldukları zamanlarda onlara karşı övgü içeren sözcükler kullanılmalı. Bu gibi sorumluluklar kardeşler arası ilişkileri güçlendirme yönünde etkili iletişim ve etkileşim yollarındandır.

2.5.3. Akran ve Arkadaşlık İlişkileri

Çocukların akran gruplarıyla iletişimlerinde ve sosyalleşmelerinde etkileşim halinde olmaları önemli bir noktadır. Çocukların davranışsal ve bilişsel gelişimlerine yardımcı olmalarında akran ilişkileri önemli bir rol oynar. Bu yardımlar ise; yeni davranış kalıplarını öğrenmelerinde ve sergilemelerinde kendilerine yönelik bir yol izlemelerine yardımcı olur. Bu durumu kısaca örneklendirdiğimizde; çocuğun sosyal çevresinde kurduğu ilişkilerin saygı çerçevesinde olmasına özen göstermesi, bu davranış modelinin doğru olarak anlamlandırıldığının göstergesidir. Çocuğun bu davranış modelinde ise toplumsal ve sosyal uyumu öğrendiği ortaya çıkmaktadır. Çocuğun akran gruplarıyla kurduğu sağlıklı iletişim becerilerinin de yardımıyla kendisinde güven duygusunun yüksek bir seviyede oluşmasını sağlar. Böylece çocukta önceden var olan içe kapanıklık, çekingenlik, sosyalleşememe duygularının üstü örtülmüş olur. Topluma ve arkadaş çevrelerindeki bireylere karşı uyum sağlamakta zorluk çekmezler. Çocuklar hayatlarının her evresinde yaşatlarıyla olan ilişkilerinde sosyal uyumu ve becerilerine destek olan tecrübeler edinerek birbirleriyle nasıl ilişki kuracaklarını duygu ve davranışları üzerindeki etkilerini gözlemlemiş olurlar (Turan, 2005).

Çocukların akran ilişkilerinde girişken, üretken ve etkin olmalarını öne çıkaran etkenlerden biri de arkadaş çevresidir. Çocuğun kişiliğinin oluşumunda yardımcı olan akran ilişkileri, çocuğun özgüven kazanmasında, problem çözümlerinde ve sosyal yetilerini geliştirmelerinde yardımcı olup sosyal yetkinlik düzeylerini oluşturan bilişsel, duygusal ve sosyal becerilerinin ortaya çıkmasını sağlarlar (Baş ve Siyez,2011). Yapılan araştırmada; Boşun ve Arkadaşları; olumsuz ilişkilerin; çocuklarda yalnız olmalarını ve olumsuz davranışları ortaya çıkarttığını belirtmişlerdir. Çocuğun yaşamış olduğu çatışmalarda herhangi bir otorite figürü

sağlanmamaktadır. Sosyal etkileşimin negatif olması çocuklukta yaşanan sıkıntılarla bağlantılı olabilmektedir. Akran ilişkileri zayıf olan sosyalleşemeyen çocuklarda olumsuz agresif davranışlar, akademik performanslarında geri kalma ve patolojik rahatsızlıklar gibi durumlarla karşılaşılabilir (Boivin,Hymel ve Bukowski,1995). Sosyalleşmekte zorluk çeken, becerileri gelişmemiş herhangi bir yetkinliğe sahip olamayan çocuklar, akran ilişkilerinde oyuna dahil edilmeyen ve dışlanan çocuklar saldırgan ve uyumsuz davranışlar sergileyerek akranları tarafından tamamen dışlanır (Köksal, 2012).

2.5.4. Öğretmenler İle İlişkiler

Okul öncesi dönemdeki çocukların gelişim aşamaları bir yarış değil yolculuktur. Bu yolculukta her çocuğun kendine özgü bir hızı mevcuttur. İlerledikleri bu yoldaki hızlarında ise belirli dönüm noktaları vardır. Çocuğun bu dönüm noktalarında kat ettiği ilerlemeler öğretmenlerine de pozitif hissettirir. Öğretmenler tarafından verilen eğitim; çocuğun kişilik ve davranışlarının ilerlemesinde veya değişmesine yol açar (Barge ve Melhuish,1995).

Öğretmenin kişiliği, çocuğa karşı tutumu ve çocuğun sınıf içindeki akran ilişkileri kurmasında güçlü bir bağa sahiptir. Güler yüzlü, neşeli, alçakbaşlı, kibar, ilgili, sıcakkanlı ve sevecen bir mizaca sahip bir öğretmenin sınıfındaki çocuğa karşı olan tutumu ile katı, ilgisiz, soğukkanlı, mesafeli, asık yüzlü ve sıkıcı bir mizaca sahip öğretmenin çocuğa karşı göstermiş olduğu tutumun sonuçlarında belirgin farklar görülmektedir. Örneğin, öğretmenin gülümsemesi, duygu dili ve çocukla kurduğu fiziksel temas onun öğretmenine karşı olumlu tutum göstermesine yardımcı olur. Yapılan araştırmaların sonuçlarında, öğretmenin çocuklarla kurduğu iletişim modeli çocukların yetişkinlerle güvenli, sağlam ve pozitif ilişkiler kurmalarında yardımcı olmaktadır. Öğretmeniyle güçlü ve güven duygusuna sahip bağlar kurabilen çocukların daha başarılı olup daha az problemlerle davranışlar sergiledikleri gözlemlenmiştir (Ostrosky ve Jung, 2010). Olumsuz öğretmen davranışlarının çocuklar üzerinde olumlu yönde bir etki oluşturmayacağı gibi olumsuz davranışlara da sebebiyet verebilir (Önder-Külahoğlu, 2000).

Öğretmen ve çocuk ilişkisindeki pozitif veya negatif davranışların seviyesi duygusal kalite ile belirlenmektedir. Her iki seviyede çocuğu ve öğretmeni zorlayan durumlar ortaya çıkabilir. Her iki durumda öğretmenle çocuğun ilişkisinde yakınlık, bağımlılık ve çatışma kapsamında oluşabilmektedir (Pianta, Nimetz ve Bennett,1997).

Erken çocukluk dönemdeki çocuğa; yaşından daha büyük beklentiler oluşturmak, kurallar koymak, sınırlar çizmek bu süreci uygun şekilde yönlendirebilecek uygun yöntemlerle sağlanabilir (Paris, Beeve ve Springer,2019). Çocuktaki davranışsal, sosyal ve duygusal problemlerin nedeni duygusal ve sosyal yeteneklerinin eksikliğinden kaynaklanmaktadır (Decker, Decker, Freeman ve Knopf, 2009).

Okul öncesindeki çocuğun en güçlü sosyal iletişimde bulunabildiği yer tecrübe edinebildiği ortamlardır. Bu ortamlardaki en büyük öncelik sınıfın sosyal atmosferidir. Bu sebepten ötürü, öğretmen çocuk etkileşiminin planlanması dikkatle düzenlenmesi gerekir, tıpkı bir sınıfın fiziksel olarak düzenlendiği ve günlük işlerinin planlanması gibi (Dodge, Colker ve Heroman, 2002)

Jerome, Hamre ve Pianta (2008); okul öncesi dönemdeki çatışmalı ve olumlu öğretmen-çocuk ilişkilerinin ileriki dönemlerdeki eğitim yaşamlarında gösterdikleri başarıları sosyal uyumları ve davranışlarında oluşan sorunları incelemişlerdir. Çocuğun okuldaki sosyal ve aktif davranışlarının ortaya çıkmasında öğretmen-çocuk ilişkisinin etkisi olduğunu belirtmişlerdir (Decker, Dona ve Christenson, 2007). Öğretmenin öncelikli görevi çocuğun ruhsal sağlığını koruyarak sağlıklı ilişkiler kurabileceği güvenli bir ortam oluşturmaktır (Howes,2000). Öğrencilerin okula ve öğrenmeye yönelik olumlu bir düşünceye sahip olabilmeleri için öğretmenlerinin samimi, sevecen ve arkadaşça bir yaklaşıma sahip olmaları gerekir (Cheng, 1994). Brich ve Ladd (1997), okul öncesi dönemdeki 5-6 yaş aralığındaki çocukların öğretmenleriyle olan ilişkilerinden yola çıkarak, okula karşı hazır bir durumda olup olmadıklarını, yalnızlık düzeylerini, okula karşı adaptasyonlarını, okula karşı ilgi duyup-duymadıkları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir.

Çocuklarda sosyal yetkinliğin desteklenmesi için öğretmenler tarafından uygulanan disiplin, ödül ve ceza gibi dışsal kontrol yöntemlerinden uzak durulmalı ve sınıf içinde topluluk ve ait olma hissi, sınıftaki her çocuğun değer gördüğünü fark etmesi için hiçbir etkinlikte bir ya da bir grup çocuk ödül ve ceza yöntemiyle dışarıda bırakılmamalı, dışlanmamalıdır. Bu sebepten ötürü, çocuğun uyum sağladığı huzurlu bir sınıf ortamı oluşturabilmek için öğretmenin her bir çocukla kurduğu iletişim şeklinde olumlu rol model olması gerekir (Krogh ve Morehouse, 2014; NAEYC, 2018).

2.6. Sosyal Yetkinlik Beklentisi

Sosyal çevre ile iletişimin olduğu ve geliştiği dönemde sosyalleşme önemli bir yere sahiptir. Çocuğun sosyal çevresinin etkili olup gelişimin öğrenilmeye başladığı bu döneme özgü ödevlerinin başarısının artışı ile birlikte sosyal yetkinlik seviyesi gösterilmeye başlar ve aynı zamanda çocuğun çevresindeki kişilerle yeterli hissederek etkileşim halinde olması sosyal yetkinlik beklentisini ortaya çıkarır. Bandura (1997), çocuğun sosyal ilişkilerinde sergilediği davranış şekilleri ve bu davranış şekillerinin sonuçların istediği şekilde ilerlemesine karşılık güven duyduğu inanç olarak tanımlamış olup ek olarak; sosyal yetkinliğe karşı duyduğu inancının gelişmesinde kendisinin yetkin olduğu durumlarda ön planda olması ve bu yetkinliğin çevresindeki kişiler tarafından onaylanıp kabul görmesinde önemli bir rolü olduğunu vurgulamıştır (Bandura, 1989).

Çocuğun çevresindeki bireylerle etkileşime girme yolundaki adımları iletişim becerilerini güçlendirmeye yardımcı bir etkidir. Gresham(1983), kişinin kurduğu ilişkilerinde hakimiyet kurmayı istemesine yönelik inancını sosyal yetkinlik beklentisi olarak ifade eder. Sosyal yetkinlik beklentisi; bireyin karşısındaki kişilerle kurduğu ilişkilerinde kişisel yeteneklerine bağlı şekilde ortaya çıkan performansı hakkında kişisel kendilik beklentisi olarak belirtilmektedir (Connoly,1989;258). Sosyal yetkinlik beklentisi, başarıların devamı sonucu gelişmeye başlar ve aniden meydana gelen muvaffakiyet negatif sonuçları ile azalır. Kişinin yetkinliği üzerinde olumsuz etkiye sahip olan bir diğer durum yanlış zamanlama ve başarısız olma endişesidir (Bandura,1977;191). Sosyal ilişkilerinde atılgan olma becerisi zayıf olan çocuklarda akranları tarafından kabul edilmeme olasılığı artmaktadır (Furman ve Buhrmester,1995). Ancak; çocuğun direçli tutumu, davranışı ve gayretleri ile birlikte bu süreçlerde aşılma görülebilir.

Sosyal yetkinlik beklentisi, sosyal atılganlık, genel ilişkilerde sarf edilen çaba, samimi ve arkadaşça tutuma sahip olma ve yardımlaşmaya açık ve sosyal etkinliklere dahil olma gibi bazı becerileri gösterebilmeyi gerektirir (Connly,1989;259). Araştırmalarda, bireyler arası ilişkilerdeki uyumu kolaylaştıran etkenin sosyal yetkinlik beklentisi olduğundan söz edilmektedir (Solberg, O'brien, Villareal, Kennel ve Davis, 1993;Bandura ve ark.,1996; Schwarzer, Hahn ve Schröder,1994; Bandura ve ark.,1996).

Bandura(1989), dayanıklılık, düzey, genelleme kişinin yetkinlik beklentisinin üç boyut performansının oluşmasında önemli rol oynadığını belirtmiştir. Bireyin verimli olacağı işlerin karmaşık ve zor olması yetkinlik beklentisinin düzey alanı ile ilgilidir. Bireyin herhangi bir durumda özgüvenli bir tutuma sahip olup performans gösterilebileceğini hissettiği zorluk seviyesi anlamındadır (Bandura,1977;210; Streeker,De vellis, Becker, Rosenstock,1986;^5). Genelleme; bireyin yetkinlik beklentisini farklı ve özel konulara yönlendirebilmesi olarak bilinir. Bireyin net olan bir durumda oluşan yetkinlik beklentisini diğer durumlara karşıda genelleyebilmesidir (Bandura, 1977;210;Streeker,Devellis,Becker, Rosenstock,1986; 85). Bireyin elde ettiği kazanç doğrultusunda iradesi ise dayanıklılıktır. Bireyin dayanıklılık alanını belirleyen unsur, yetkinlik beklentisi ile ilgili olan düşüncelerinin azlığı ve çokluğudur. Bireyin bulunduğu davranışındaki performansına karşı güven (confidence) tahmini anlamına gelir (Bandura,1977;210). Bandura(1989), yetkinlik inancının kendisinde meydana gelişini “yetkinlik beklentisi kaynaklarına karşı bireyin dikkat etmesinin yararı bulunacağı” şeklinde açıklamıştır.

Bandura ile birlikte farklı pek çok araştırmacı; kendini yetkin olarak görme beklentisi ve davranışlar arasındaki ilişkiyi ortaya koymuşlardır (Bandura ve Adams, 1977; Bandura, Adams, Hardy ve Howells, 1980; Bandura, Reese ve Adams, 1982; Kendrick, Croig, Lowson ve Davidson, 1982; McIntyre, Lichtenstein ve Mermolstein, 1983, Williams, Dooseman ve Kleifield, 1984).

2.6.1. Çocuklarda Sosyal Yetkinliğin Gelişimi

Çocuğun sosyal becerileri aynı yaş grubundaki akranlarıyla olan iletişimiyle ilgilidir. Kesin bir şekilde aynı yöndeki iletişim becerilerinde ortak noktada buluşurlar. 4-6 yaş grubunda olan çocukların akran grupları ile olan iletişimi ve becerilerinden oluşan iletişim büyük bir öneme sahiptir. Çocuğun becerilerini sergileyebileceği ve ilerleme kat edebileceği en yararlı ortam akranlarıyla aynı alanı paylaştıkları yerlerdir. Çocuğun yaşamı için önemli ve elzem olan oyun ile paylaşabilme ve yönetebilmeye birlikte iletişim durumunda olmayı tecrübe edinebilmesidir.Çocuk görmediği davranışları oyun ile deneyip öğrenmeyi gösterir. Bu durumu başarılı bir şekilde gösterme, soru-cevap oyunu kurma, sorumluluk almayı isteme gibi yeni anlamlar öğrenir. 4-6 yaş aralığındaki çocuğun sosyal becerilerindeki ihtiyaçlarını bilmemesi, sorunlarıyla karşı karşıya gelmesi doğrultusunda, akranlarına yönelik oyunda dışlama ve uygunsuz

davranışlar sergileme okul dönemlerinde olumsuz çatışmacı yaklaşımlar gösterebilir.

Çocuğun gelişimiyle meydana gelen uygun olmayan kabul görmemiş kavramların devamlılığının olması; 4-6 yaş aralığında sonuca varılması ve gelecek hayatında psikolojik sağlığının korunması açısından önem gerektirmektedir (Şehirli,2007).

Yakın zamanda oluşan araştırmalar kişinin yaşamının altı senelik aşamasında hareketlerinde ve duyularında problem yaşaması ve yetişkinlik çağında toplumsal açıdan onay görmediği bir tutum edinme olasılığının çok olduğunu sosyal yetkinlik becerilerinin aşılmadığı zamanlarda ortaya çıktığı görülmüştür (Ladd,2000). Akranları tarafından olumsuz, kötü davranış tutumlarına maruz kalan çocuğun, akran ilişkilerindeki problem çözme yeteneklerinde, yaşlıları tarafından kötü davranıldığında gerekli baş edebilme yöntemlerini uyguladığı görülmüştür.

Başka çalışmalarda sosyal becerileri gelişmiş olan çocuklarda, sıklıkla akranlarından zorbalık görmelerine rağmen kendi yaşlılarına karşılık ile bu tarz zorbalık göstermedikleri görülmüştür (Ladd,2000).

Çocuğun göstermiş olduğu hareket ve tutumların yorumlanması ve kabul görmemesi çocuğun olumsuz davranışlar göstermesine, çocuktan seviyesinin üstünde bir üstünlük göstermesini beklemek çocukta endişeli davranışların çıkmasına ve yetişkin olduğunda onaylanmayan bir birey olmasına izin verilmemelidir (Poyraz,2007).

2.7. DUYGU VE DAVRANIŞ

2.7.1. Temel Davranış Biçimleri

En hızlı gelişim evresi olan 4-6 yaş, çocuğun yaşamını sürdürebilmesinde birtakım fiziksel ve sosyal ihtiyaçlara sahip olduğu bir dönemdir. Ebeveynleri tarafından bu ihtiyaçların karşılanmaması durumunda çocuğun davranışlarında problemler meydana gelebilir. Bu sebepten ötürü çocuğun davranışlarının olumlu-olumsuz şekillenmesinde en büyük etken aile içindeki ortamıdır. Bazı çocuklar girmiş oldukları ortamlarda agresif, içe kapanık, olumsuz uyum gösterememe gibi pasif davranışlar sergilerken bazı çocuklar kendinden emin, atılgan, aktif olarak iletişime açık davranışlar sergilerler. Davranış problemlerine sahip çocuklar bazı durumlarla karşılaşılabilir; tedirgin olma hali, güvensizlik, eğitim yaşamında yetersiz kalma, özgüvensizlik, duygusal açıdan tutarsız olma, antisosyallik gibi (Kanlıklıçer, 2005).

Davranış problemlerinin başlangıcı gelişim evresinde ortaya çıkmakla beraber ileri

dönemlerde aile, sosyal ilişkilerinde devam etmektedir.

Okul öncesi dönemde bir çocuğun kendisini ifade etme şekli davranışlarından geçmektedir. Çocuğun sosyal ve fiziksel ihtiyaçlarının makul bir şekilde karşılanmadığı zamanlarda farklı yollar deneyerek durumu davranışlarıyla sergiler. Kimi çocuk bunu olumlu olarak ifade ederken, kimi çocuk bunu olumsuz olarak ifade eder. Erken çocukluk döneminde çocuklarda birçok problem davranış meydana gelebilmektedir. Bunlar; uyku düzensizliği, özbakım becerileri, beslenme, boyun eğmeme, tutumsuzluk, yalan söyleme, kıskançlık, inatlaşma, zarar verme, utangaçlık, parmak emme, tedirgin olma, tırnak, toprak ve kireç içeren maddeleri yeme sosyal ortamlardan kaçınma vb. (Aydoğmuş,1999;Poyrazve Özyürek, 2001). Ailenin içinde bulunduğu sosyal çevre, ana-baba tutumu, çocukla kurulan ilişki yolları cinsiyete göre farklı davranış, ailenin kültürel yapısı, boşanma, ebeveyn kaybı, ebeveyn ilişkileri gibi etkenler çocuğun olumsuz problem davranışlarının belirleyicileridir. Çocuğun problem davranışlarının çözümünde ebeveynin kullandığı yöntemler önemlidir. Ebeveynin uyguladığı yanlış çözüm yolu problem olan davranışlarla başa çıkmada etkili olmayabilir. Çocuğu ana-baba ve öğretmen gözlemi altında tutmak bu durumlarda yardımcı bir etkidir. Bunun yanı sıra; ana ve babalar kendilerine de objektif bir bakış açısı ile bakmalı, kendilerinde olan eksiklikleri düzeltmeli ve çocuklarındaki davranış problemlerinin üstünde durmalıdırlar. Çocukta oluşan davranış problemleri ileriki süreçlerde çocuğun kişiliğinin ve yaşamının bir parçası haline gelerek yetişkinlik dönemlerinde akademik başarısızlıklar, sosyal çevresine ve topluma karşı uyum problemi yaşama, suç içeren bireyler olarak ortaya çıkma ihtimalinin engellenmesi için en erken müdahale yolu, ebeveynlerin erken önemlerle ve doğru yöntemlerle ilerlemeleridir (Rocha-Decker,2002).

Ebeveynlerin tutum ve davranışları ile birlikte çocuğun gelecek yaşamında aile içindeki kişilerle, akranlarıyla uyumlu, sağlıklı, güçlü ilişkiler kurabileceği fırsatlar oluşturulmalıdır.(Ekşi, 1999:98). Yurt dışında geliştirilmiş olan ve “Üçlü Pozitif Ebeveyn Programı” (Triple P-Positive Parenting Program) olarak isimlendirilen diğer bir programda ise; çocuklarının davranışlarında hafif seviyede problem olan durumlar için anne-babalara danışmanlık yapıp daha üst seviyede davranış problemi yaşayan çocukların anne-babalarına yoğun destek ve eğitim verilmektedir (Sanders,1999:71).Bu çalışmada okul öncesi dönemde çocuğun davranış problemleri ve problem davranışlarıyla başa çıkma yolunda ailenin yerini önemle

vurgulamışlardır. Ana-baba okulu projesinde; çocukların duygu ve düşüncelerini kolayca ifade edebildiği, istenilen davranış ve alışkanlıkları kolayca kazanabildiği, kendilerini kontrol edebildiği girişimci bireyler olmaları yönünde ebeveynlere eğitim verilmiştir (Yavuzer,2007). Yavuzer'e (2003) göre, çocuğun uyum ve davranış problemlerinin ortaya çıkmasında çevresel faktörlerden etkilenerek içinde bulunduğu gelişim evresindeki ihtiyaçlarını karşılamasında güçlük yaşama ihtimalleri yüksektir.

DSM-V'e (Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı) göre; davranış sorunları, toplumsal değerlerin veya kuralların bozulduğu, diğer kişilerin temel haklarının ihlal edildiği tekrar eden ısrarcı bir davranış düzeni şeklinde açıklanmıştır (Köroğlu,2013).

2.7.2. Çekingen Davranış

Temel olarak güven ve korunma içgüdüsünden kaynaklanan çekingen davranış çocuklarda sık görülen bir durumdur. Dünyaya yeni gözlerini açan bir çocuğun annesiyle kurduğu bağ ileriki yaşamında doğrudan bir etkiye sahip olacağı için bu dönemlerde çekingenlik oldukça normaldir. Ancak 4-6 yaş aralığında çocuklarda bulunan aşırı çekingenlik davranışının ana kaynağı, annesi ile kurulmuş olan güven bağının yetersizliğinden ve ebeveyn tutumundan geçmektedir. Genel olarak çocukların bir çoğunda neofobik davranış şekilleri gözlemlenebilmektedir. Neo-fobik çocuğun yaşamında olan yeniliklere karşı çekimser, sınırlı ve tepkili davranışlar sergilemesidir. Ancak, çocuğun davranışlarının düzeyi ve hangi konulara yönelik çekimserlik gösterdiğini gözlemlemek gerekir. Çekingenlik aynı zamanda çocuğun kaygı duyduğu şeylere karşı bir savunma mekanizmasıdır. Kendisi ile çevresindeki bireylere karşı çizdiği bir sınır olarak düşünülebilir. Arı (1989)'ya göre utangaçlık; bireyin karşılaştığı bir durum esnasında kişinin bireysel haklarını yok sayıp, vazgeçmesidir. Çekingen çocuklarda sık sık karşılaşılan bazı davranış problemlerinden bahsedecek olursak; çocuğun bulunduğu sosyal ortamlardan kendisini geri çekme, kendisine yakın gördüğü kişiler dışındaki diğer insanlarla aynı ortamı paylaşmaktan çekinme, yaşlıları ile ilişki kurmada zorlanırlar, oyun becerilerinin yetersizliği, sosyalleşememe, soru yönlendirildiği zamanlarda çoğunlukla cevaplandırmaktan çekinir ve başlarını öne eğerek ve göz temasında bulunmazlar, farklı bireylerle bir ilişki için girmek istememe, başkalarının olumsuz eleştirileri üzerinde çok fazla düşünme gibi davranış ve düşüncelerle açıklanabilir. Bu çocuklar genel olarak aile içinde en yakınında bulunan bireylerle iletişim halinde olmayı tercih ederek onlarla dışarıda vakit geçirmeyi isterler. Çekingen çocuklarda bu durumların yanı sıra, mutsuz ve güven duygusuna

sahip olmadıklarından ötürü tam tersi öfke ve saldırganlık duyguları gibi durumlar söz konusu olabilir. Bu durumları kendi içlerinde çözmeye çalışmalarında davranışlarına yansıtırlar; parmak emme, tırnak yeme, kendi canlarını acıtma ve olduğu noktada hareket halinde duramama, sallanma şeklinde her çocukta farklılık gösterir.

Tüm bu durumların altında yatan sebeplerin kaynağı incelendiğinde; ailenin aşırı koruyucu bir tutum içinde bulunması, ebeveynin davranışlarının çocuğuna karşı ezilen, dövülen, aşağılanan, küçük görülen, alay edilen bir tutumla yetiştirmesi, çocuğunu olduğu gibi kabul etmemesi, yüksek beklenti içinde olmaları, kardeş ve akran ilişkilerinde kıyaslarda bulunmak gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Çocuğun çekimsel davranışlarının çözüm yollarında ebeveynlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Ebeveynler çocuklarına karşı destek olmalı ve incitici sözlerden kaçınmalıdır. Çocuğa verilen ufak görevlerde onu takdir ederek sırtını sıvazlamalıdır. Çocuğa karşı aşırı disiplin anlayışı benimsemeden çocuğu gerekli ölçüde özgür ve serbest bırakıp yaptığı makul seçimlerine karşı saygı göstermelidir. Ev ortamında çocuğun sosyal becerilerini geliştirmelerine oyunlar kurarak yardımcı olmalı aynı zamanda kurulan bu oyunlara ebeveynleri de katılmalıdır. Akranlarıyla girdiği ortamlara eşlik edilmeli ve girdiği akran ilişkilerinin okul ortamında devamı sağlanmalı, eleştirmekten kaçınılarak çocuğun ihtiyaç duyduğu şeylere karşı öğrenmesi sağlanmalı, başarılı olduğu durumlarda takdir ederek başarabileceği gösterilmelidir. Ebeveynler çocuğun her ayrıntısını fark ederek gerçekten anlaşıldığını hissettirmeli ve iyi yönlerinden bahsederek motivasyonlarını yüksek tutmalıdır.

2.7.3. Güvengen Davranış

Özgüven kavramı bir diğer ismiyle atılğanlık, kişinin kendinin ve kendi dışında sahip olduğu hakları fark etmesi ve bu hakları günlük yaşamda kullanabilmesi anlamına gelmektedir. Voltan (1980) güvengenliği, bireyin kendi haklarını koruyarak başka kişilerinde aşağılamadan, haklarını inkar etmeden geliştirdikleri kişiler arası ilişkiler olarak açıklamıştır. Güvengen davranış; eşitlik ve saygı kavramlarını benimseyip önem veren bir davranış şeklidir. Güven davranışta bireyin ifade etmek istediği şey karşısındaki bireyi kırmadan, küçük görmeden duygularını ve düşüncelerini açık ve net bir şekilde ifade eder. Güvengen davranış modelinde iki ana saygı ifadesi söz konusudur. Bunlardan ilk olanı; kişinin eksikliğini duyduğu şeyi açıkça ifade ederken

haklarını savunma durumunda kendi özsaygısı ile karşısındaki bireyin özsaygısını korumasıdır. İkinci saygı ifadesi ise; bireyin karşısındaki bireyde memnuniyet sağlayarak deneyimine, bilgisine ve yaşına yönelik gösterdiği saygıdır. Güvengen davranışa sahip çocuğun gelişimi dürüstlüğe ve açık olmaya önem veren, daha kontrollü, amaçları doğrultusunda ilerleyen, güven verici ve ilişkilerinden daha haz alarak sağlıklı şekilde ilerler. Güvengen davranışa sahip çocuklarda sözsüz iletişimde önemli bir rolü vardır. Karşısındaki bireyin talep ettiği bir şeyi reddederken titreyen bir ses tonu ve sıkıntılı bir yüz ifadesi sergileyebilir. Bireyin kendisini ifade edebilmesi için bazı öğelerden yararlandığı belirtilmiştir. Bu öğeleri açıklayacak olursak; duygularını, düşüncelerini, isteklerini, gerçekleri ve vermek istediği mesajı ses tonundan göz iletişimi, jest ve mimiklerden, vücut şeklinden ve mesafe ayarlamasından, kelimeleri doğru ifade edebilmesinden, akıcılık ve doğru zamanı aramasından, dinleme şeklinden gibi açıklanabilir (Ateş,2015).

2.7.4. Saldırganlık

Günümüzde birçok bireyde çok sık karşılaştığımız bir duygu olan saldırganlığı en genel şekilde tanımlayacak olursak; bireyin başkalarına karşı kendisini koruma güdüsü ve haksızlığa uğrama düşüncesiyle psikolojik veya fiziksel bir şekilde yapmakta olduğu hareketleridir. Saldırganlık; kişisel olarak veya grup halinde herhangi bir nesneye zarar vermek veya karşısındaki kişiye karşı gösterilen kötü davranışlarla acı hissettirme amacı içeren eylemler olarak açıklanabilir (Ayaz,2002). Saldırganlık; çocuğun yaşamında içinde bulunduğu çevrede canlı veya cansız nesne ve hayvanlara karşı fiziksel zarar veren davranışlar sergilemesidir (Şahin,2004).

Çocuklar arasında meydana gelen saldırganlık; kendilerinde oluşan öfke kontrolsüzlüğü ve yıpranmaları olarak açıklanırken aynı zamanda çocuğun zorluk yaşadığı baş edemediği durumlara karşı ortaya çıkardığı davranış şekilleridir (Aydın,2004). Bir başka tanımıyla saldırganlık; insanların iletişim kurdukları kişilerden sürekli isteklerde bulunarak, karşı taraftaki bireyi suçlayıcı ve yargılayıcı bir tutum göstererek,öfkesiyle kendince karşıya ceza verme hakkını bulup onların haklarına zarar vererek kötü sonuçlara yol açması şeklinde anlam kazanmıştır (Rugancı,2001).

Okul öncesi dönemdeki hemen hemen her yaş aralığındaki çocukta karşılaşılan bir duygu olan saldırganlık gelişim süreçlerinde büyük bir etkiye sahiptir. 4-6 yaş

aralığındaki çocuklarda gelişimsel özelliklerinden kaynaklı olarak mutsuz, gergin, huzursuz agresif ve saldırgan bir tutum geliştirebilirler. Bu duygulara sahip çocukların kişiliklerinde birtakım davranışlar ve sebepleri söz konusudur. Öncelikli olarak bu yaş aralığındaki saldırganlık duygusuna sahip çocukların davranışlardan bahsettiğimizde; kendisinden yaşça büyük kişilerle sözlü şekilde çatışmaya girme, çevrelerindeki bireylerle olumlu ve sağlıklı ilişkiler kurup geliştirememe, hemen her durumda herhangi bir duruma karşı orantısız ve ölçüsüz bir düzeyde öfke duyma ve patlamaları söz konusudur, toplum ahlak kurallarına ve örf–adetlerine karşı duyarsızdırlar ve uyum durumu söz konusu değildir. Bu yüzden, okulda ve aile içinde sık sık ebeveyn ve öğretmenleri tarafından cezalandırılırlar. Baskın bir kişiliğe sahip olmakla birlikte sürekli olarak kendilerinde haklılık arar ve kendilerinde hata payı aramazlar. Buna istinaden aynı hatayı tekrardan yapma olasılıkları çok yüksektir. Onları saldırgan olarak tanımlayan noktada aynı hatayı tekrar tekrar yapmalarıdır. Erkeklerin bu konularda kızlara oranla daha fazla saldırgan olduğu bilinmektedir. İkinci olarak tüm bu davranışların ana kaynağına baktığımızda pek çok sebep görebiliriz. Bunlardan bahsedecek olursak; kendilerini istedikleri gibi ifade edememe, her istediği şeyin ebeveyni tarafından karşılanmış olması, kardeş kıskançlığı, bilgisayar, tablet, playstation veya televizyon kullanımı ve sınırlandırılması, aile içinde ebeveyn tarafından uygulanan fiziksel ve psikolojik şiddet, katı bir disiplin uygulanması, çocukluğunda temeli atılmış olan güven duygusunun oluşmaması veya eksiklikleri, ana ve babası ile özdeşiminin eksikliği veya olmaması, ilgi ve sevgi eksikliği, ev ortamında dengenin olmaması, fiziksel veya zihinsel yetersizliği olması gibi pek çok etken söz konudur.

Çocuğun saldırgan davranışlarının sebebini bulmak için çocuğun içinde bulunduğu aile ortamını ve yaşantısını ele almak izlenmesi gereken ilk ve en önemli yoldur. Ebeveynlerin bilinçli davranış ve tutumları ile birlikte ele alınarak bahsetmiş olduğumuz bu durumlar için çocuğun uyumlu davranışlara yönlendirilmesi sağlanmalıdır. Çocuğu spor, yarışmalara, sanatsal aktivitelere yönlendirilmeli, şiddet gösterilmemeli, davranışlara tolerans gösterilmemeli, öfkeli ve agresif duygular içinde olduğunda üstüne gidilmemeli, sosyal düzeyine uygun sorumluluklar verilmeli, davranışlarının dezavantajları uygun bir dil ile gösterilip anlayabilmesi sağlanmalıdır. Aile ile birlikte öğretmenler bu durumda yardımcı bir model olabilmektedir. Saldırganlıkla ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde; saldırganlık ve nedenleri

hakkında birçok araştırmacı ve kuramcı'nın çalışmalar yaptığı, saldırganlığın çözüm yolları ile ilgili birçok kuram ve öneri sunduklarını görebiliriz (Morris,2002).

2.7.5. Duygular

Duygular günlük yaşamın merkezinde olup toplumsal yaşamın istekleri doğrultusunda giderek karmaşık hal alan, kişilerin kendisini ve çevresini nasıl anlamlandırdıklarına etki eden en önemli ifadelerden biridir (Denham,1998).

Çocuğun gelişiminde sahip olduğu duygularının daha karmaşık bir hal aldığı görülmektedir. Çocuğun yaşı ilerledikçe, duygularını fark edip kontrol edebilmeyi bunun neticesinde duygusal tepkiler verebilmeyi ve sonunda da empati yapabilmeyi tecrübe edinir (Soylu,2007).

Çocuğun duygu ve davranışlarını ortaya çıkaran etkenleri toplum içinde pek çok konuda görebilmekteyiz. Çocuğun daha önceden edinmiş olduğu yaşamındaki ilişkilerle kurduğu bağlarında duygusal davranışlar gözlemlenebilmektedir. Her ocuğun geçmişinde edinmiş olduğu deneyimlerden yola çıkarak duygusal farklılıkları görülebilmektedir. Bu sebepten ötürü, her çocuktan bir davranışta aynı duyguyu ve tepkiyi vermesi beklenmemelidir. Her uyarıcı etkenin farklı etkisi söz konusudur. Burada bu uyarıcıları belirleyen ana ve baba ilişkisi, kardeş ve akran ilişkileri, sosyalleşme esnasında iletişim halinde olduğu kişiler gibi etkenler söz konusudur. Bu yüzden toplum içinde doğruluğu onaylanıp kabul gören davranışların ortaya çıkmasında duyguların düşünüldüğünden çok daha fazla etkiye sahip olduğu görülmüştür (Unutkan ve Zenbat,2001).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM VE TEKNİKLER

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırmada 4-6 yaş arasındaki çocuklarda sosyal yetkinlik düzeyleri ve davranış problemleri arasındaki ilişkinin demografik verilere göre incelenmesidir. Bu durumda çalışma ilişkisel bir tarama modeli kullanılarak yapılacaktır. İlişkisel tarama modelinin amacı, en az iki değişken arasındaki ilişkileri göstermektir (Karasar, 2014).

3.2. ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Araştırma kapsamında yapılacak olan araştırma 4-6 yaş arası toplam 130 çocuğa öğretmenleri tarafından uygulanmıştır. Araştırmada 88 kız ve 42 erkek çocuk seçilmiştir. Bu uygulamanın İstanbul ilinde Bahçelievler ilçesinde Bahçelievlerdeki anaokullarını kapsamaktadır. Örneklemi oluşturan 4-6 yaş okul öncesi çocuklara kolay ulaşılabilir ve uygulanabilir olması açısından Bahçelievlerdeki anaokulları tercih edilmiştir.

3.3. ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak, Sosyal yetkinlik ve davranış değerlendirme ölçeği ve Okul Sosyal Davranış Sorunları Tarama Ölçeği kullanılmıştır. Bu iki ölçekte çocukların öğretmen tarafından doldurulmuştur. 4-6 yaş arası çocuklara sosyal yetkinlik formunun uygulanması ile birlikte araştırma verileri toplanmıştır. Katılımcılara dair bilgiler ise aileleri tarafından doldurulan ‘Kişisel Bilgi Formu’ ile elde edilmiştir.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel veri toplama formu çocukların ve ailelerinin demografik özellikleri hakkında bilgi almak için geliştirilmiştir. Formda çocuğun adı, cinsiyeti, doğum tarihi (gün, ay, yıl), doğum sırası, kardeş sayısı, annenin eğitim durumu, babanın eğitim durumu, annenin mesleği ve babanın mesleği soruları almaktadır.

3.3.2. Sosyal Yetkinlik ve davranış değerlendirme ölçeği (SYDD-30)

La Freniere ve Dumas(1996) tarafından geliştirilmiştir.Türkçeye uyarlaması Çorapçı ve Diğ.(2010) tarafından yapılmıştır.Bu ölçek okul öncesi çocukların sorun belirtilerini ve sosyal becerilerini değerlendiren 30 maddeden ve “sosyal yetkinlik”, “kızgınlık-saldırganlık” ve “anksiyete – içe dönüklük “ olmak üzere 3 alt ölçeğe sahiptir. Ölçeğin özgün formu altılı likert tipinde 80 maddeden ve 3 alt boyutundan

oluşmaktadır. Sosyal yetkinlik alt ölçeği , çocukların akranlarıyla bir aradayken gösterdikleri iş birliği ve anlaşmazlıklara çözüm yolları aramak gibi olumlu özellikleri ölçmektedir. Bu ölçek okul öncesi sürecin başından ergenlik döneminin bitimine kadar tüm çocuklar için uygulanabilmektedir. Kızgınlık-saldırganlık alt ölçeği; yetişkinlere karşı gelme ve akran ilişkilerinde uyumsuz ve saldırgan davranmak gibi dışsallaştırma sorun belirtilerini ölçmektedir.

Anksiyete-içe dönüklük ölçeği; çocukların üzgün depresif duygu durumlarını ve grup içinde çekingenlik göstermek gibi içselleştirme sorun belirtilerini değerlendirmektedir. Çocuğun yaşı, cinsiyeti, davranış sorun belirtileri, duygu düzenleme ve kendini denetleme becerileri ile SYDD-30 alt ölçekleri arasında bulunan anlamlı ilişkiler ölçeğin geçerliğini desteklemiştir. Cronbach Alpha katsayısı .80 ile 89 arasında değişen iyi bir iç tutarlılığa sahiptir

3.3.3. Okul Sosyal Davranış Sorunları Tarama Ölçeği

1993 yılında Kenneth W. Merrell tarafından geliştirilmiş olan Okul Sosyal Davranış Ölçeklerinin (OSDÖ) Türkçeye uyarlama çalışması yapılmıştır. Okul öncesi ve ilköğretim çağındaki çocukların sosyal beceri düzeylerini değerlendirmek üzere beşli Likert modeline uygun olarak geliştirilmiş Okul Sosyal Davranış Ölçekleri (School Social Behavior Scales), sınıf öğretmenleri veya okuldaki diğer öğretmenlerin, okul öncesi ve ilköğretim çağındaki öğrencilerini teker teker değerlendirilebilmelerine olanak sağlayacak şekilde geliştirilmiştir. Her öğrenci için öğretmenleri tarafından doldurulmaktadır. Ölçekler toplam altmış beş maddeden oluşmaktadır. Ölçek, A Formu: Sosyal Yeterlilik ve B Formu: Olumsuz Sosyal Davranışlar olmak üzere iki formdan oluşturulmuştur. “Sosyal Yeterlilik Ölçeği”nde; “Kişiler Arası İlişkiler” (on dört madde), “Öz Denetim Becerisi” (on madde) ve “Akademik Beceriler” (sekiz madde) olmak üzere üç alt ölçekte toplanan otuz iki madde yer almaktadır. “Olumsuz Sosyal Davranışlar Ölçeği”nde ise “Saldırgan-Sinirli” (on dört madde), “Antisosyal-Agresif” (on madde) ve “Yıkıcı-Talepkâr” (dokuz madde) olmak üzere üç alt ölçekte toplanan otuz üç madde bulunmaktadır.

Ölçeklerin orijinal formunun geçerlik çalışmalarında,içerik geçerliliği için madde toplam, madde kalan korelasyon analizleri yapılmıştır. Madde toplam analizlerinde, ölçeğin A formunun korelasyon kat sayılarının $r=.62$ ve $r=.82$ arasında değiştiği, B formunun korelasyon kat sayılarının $r=.58$ ve $r=.86$ arasında değiştiği tespit edilmiştir (Merrell, 1993) “Okul Sosyal Davranış Ölçekleri”nin orijinal formunun güvenilirlik

çalışmasında iç tutarlılık, test tekrar test ve ölçümün standart hatası tekniklerinden faydalanılmıştır

3.4. Veri Analizi

Tüm veriler ilk olarak bilgisayara ortamına aktarılıp sonrasında SPSS 25 kullanılarak analizler yapıldı. Verilerin normal dağılıma uyumunu test etmek için $n \geq 30$ olduğundan Kolmogorov Smirnov kullanıldı. Normal dağılım göstermeyen sürekli değişkenler için ise Mann-Whitney U Test ve Kruskal Wallis Test kullanıldı. Sürekli değişkenler arasındaki ilişki Spearman Korelasyon katsayısı ile incelendi. Bütün analizler için %95 güvenilirlik ve $p < 0.05$ anlamlılık düzeyi kullanılmıştır.

Tablo 2. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği, Okul Sosyal Davranış Ölçeğinin İlişkin Normal Dağılım Bulguları

	Kolmogorov-Smirnov ^a		
	İstatistik	Sd.	P
Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği			
SosyalYetkinlik	0.135	130	0.000
Kızgınlık/Saldırganlık	0.152	130	0.000
Anksiyete/İçe Dönüklük	0.135	130	0.000
Sosyal Yeterlik	0.197	130	0.000
Kişiler Arası İlişkiler	0.209	130	0.000
Öz Denetim Becerisi	0.195	130	0.000
Akademik Beceriler	0.215	130	0.000
Olumsuz Sosyal Davranışlar	0.201	130	0.000
Saldırgan/Sinirli Davranışlar	0.187	130	0.000
Antisosyal/Agresif Davranışlar	0.280	130	0.000
Yıkıcı/Talepkar Davranışlar	0.195	130	0.000

Tablo 3. Korelasyon Analizlerinde Referans Alınan Değerler

<i>Korelasyon Katsayısı</i>	<i>Seviye</i>
0.00 – 0.30	Düşük
0.31 – 0.70	Orta
0.71 – 1.00	Yüksek

Büyükoztürk, Ş. (2011). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum (14. Baskı). Ankara: Pegem Akademi

Korelasyon analizlerinde, korelasyon katsayısının referans değeri olarak 0.00-0.30 düşük seviye korelasyonu, 0.31-0.70 orta seviye korelasyonu, 0.71-1.00 yüksek seviye

korelasyonu göstermektedir. Tüm referans aralıkları mutlak değer alınarak belirlenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Tablo 4. Katılımcıların Demografik Özellikleri

		n	%
Cinsiyetiniz	Kadın	88	67,7
	Erkek	42	32,3
	Toplam	130	100,0
Anne Eğitim durumu	İlkokul mezunu	23	17,7
	Ortaokul mezunu	15	11,5
	Lise mezunu	30	23,1
	Üniversite mezunu	51	39,2
	Yüksek lisans ve üzeri	11	8,5
	Toplam	130	100,0
Baba Eğitim Durumu	İlkokul mezunu	17	13,1
	Ortaokul mezunu	19	14,6
	Lise mezunu	32	24,6
	Üniversite mezunu	55	42,3
	Yüksek lisans ve üzeri	7	5,4
	Toplam	130	100,0
Ailenizin Sosyo Ekonomik Düzeyi	Düşük	10	7,7
	Orta	90	69,2
	Yüksek	30	23,1
	Toplam	130	100,0
Annenizin Şuan ki Medeni Hali	Evli	121	93,1
	Ayrılmış veya boşanmış	3	2,3
	Dul	6	4,6
	Toplam	130	100,0
Babanızın Şuan ki Medeni Hali	Evli	119	91,5
	Ayrılmış veya boşanmış	5	3,8
	Dul	6	4,6
	Toplam	130	100,0

Katılımcıların %67.7'si kadın, %32.3'ü erkek, %17.7'sinin annesi ilkokul mezunu, %11.5'inin annesi ortaokul mezunu, %23.1'inin annesi lise mezunu, %39.2'sinin annesi üniversite mezunu, %8.5'inin annesi yüksek lisans ve üzeri mezun, %13.1'inin babası ilkokul mezunu, %14.6'sının babası ortaokul mezunu, %24.6'sının babası lise mezunu, %42.3'ünün babası üniversite mezunu, %5.4'ünün babası yüksek lisans ve üzeri mezun, %7.7'sinin ailesinin ekonomik durumu düşük, %69.2'sinin ailesinin ekonomik durumu orta, %23.1'inin ailesinin ekonomik durumu yüksek, %93.1'inin annesi şuan da evli, %2.3'ünün annesi şuan da ayrılmış veya boşanmış, %4.6'sının

annesi şuan da dul, %91.5'inin babası şuan da evli,%3.8'inin babası şuan da ayrılmış veya boşanmış, %4.6'sının babası şuan da dul olarak yaşamaktadır.

Tablo 5. Cinsiyete Göre Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği, Okul Sosyal Davranış Ölçeğinin Karşılaştırılması

		n	S.O	S.T	U	Z	P
Sosyal Yetkinlik	Kadın	88	61,30	5394,50	1478,50	-1,84	0,066
	Erkek	42	74,30	3120,50			
	Toplam	130					
Kızgınlık Saldırıcılık	Kadın	88	72,55	6384,50	1227,50	-3,09	0,002*
	Erkek	42	50,73	2130,50			
	Toplam	130					
Anksiyete Dönüklük	İçe Kadın	88	64,64	5688,50	1772,50	-0,38	0,707
	Erkek	42	67,30	2826,50			
	Toplam	130					
Sosyal Yeterlik	Kadın	88	61,15	5381,50	1465,50	-1,91	0,056
	Erkek	42	74,61	3133,50			
	Toplam	130					
Kişiler Arası İlişkiler	Kadın	88	62,45	5496,00	1580,00	-1,34	0,179
	Erkek	42	71,88	3019,00			
	Toplam	130					
Öz Denetim Becerisi	Kadın	88	58,81	5175,00	1259,00	-2,95	0,003*
	Erkek	42	79,52	3340,00			
	Toplam	130					
Akademik Beceriler	Kadın	88	61,84	5442,00	1526,00	-1,63	0,104
	Erkek	42	73,17	3073,00			
	Toplam	130					
Olumsuz Sosyal Davranışlar	Kadın	88	72,03	6338,50	1273,50	-2,86	0,004*
	Erkek	42	51,82	2176,50			
	Toplam	130					
Saldırıcı Sinirli Davranışlar	Kadın	88	72,61	6390,00	1222,00	-3,12	0,002*
	Erkek	42	50,60	2125,00			
	Toplam	130					
Anti sosyal Agresif Davranışlar	Kadın	88	70,94	6242,50	1369,50	-2,46	0,014*
	Erkek	42	54,11	2272,50			
	Toplam	130					
Yıkıcı Talepkar Davranışlar	Kadın	88	69,22	6091,00	1521,00	-1,64	0,102
	Erkek	42	57,71	2424,00			
	Toplam	130					

* $p < 0.05$ Kullanılan Test: Mann Whitney U

Kızgınlık Saldırıcılık alt ölçeğinden ($z = -3.09$, $U = 1227.50$, $p < 0.05$), Olumsuz Sosyal Davranışlar alt ölçeğinden ($z = 2.86$, $U = 1273.50$, $p < 0.05$), Saldırıcı Sinirli Davranışlar alt ölçeğinden ($z = -3.12$, $U = 1222.00$, $p < 0.05$), Anti sosyal Agresif Davranışlar alt ölçeğinden ($z = -2.46$, $U = 1369.50$, $p < 0.05$) aldıkları puanlar durumu elde edilen puanları cinsiyet durumuna göre kıyasladığımızda ortalamalar arasında anlamlı

farklılık tespit edilmiştir. Sonuçları değerlendirdiğimizde, kızların, erkeklere göre daha yüksek puan aldığı görülmektedir.

Öz Denetim Becerisi alt ölçeğinden ($z=-2.95$, $U=1259.00$, $p<0.05$) aldıkları puanlar durumu elde edilen puanları cinsiyet durumuna göre kıyasladığımızda ortalamalar arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Sonuçları değerlendirdiğimizde, erkeklerin, kadınlara göre daha yüksek puan aldığı görülmektedir.

Sosyal Yetkinlik, Anksiyete İçe Dönüklük, Sosyal Yeterlik, Kişiler Arası İlişkiler, Akademik Beceriler, Yıkıcı Talepkar Davranışlar alt ölçeğinden elde edilen puanları cinsiyet durumuna göre kıyasladığımızda ortalamalar arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir ($p>0.05$).

Tablo 6.. Ailenin Gelir Durumuna Göre Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği, Okul Sosyal Davranış Ölçeğinin Karşılaştırılması

		N	S.O	X ²	Sd.	p
Sosyal Yetkinlik	Düşük	10	51,05	1,651	2	0,438
	Orta	90	67,17			
	Yüksek	30	65,32			
	Toplam	130				
Kızgınlık Saldırganlık	Düşük	10	86,45	3,850	2	0,146
	Orta	90	65,14			
	Yüksek	30	59,58			
	Toplam	130				
Anksiyete İçe Dönüklük	Düşük	10	64,40	1,396	2	0,498
	Orta	90	67,93			
	Yüksek	30	58,58			
	Toplam	130				
Sosyal Yeterlik	Düşük	10	57,15	6,954	2	0,031*
	Orta	90	61,18			
	Yüksek	30	81,23			
	Toplam	130				
Kişiler Arası İlişkiler	Düşük	10	60,50	6,972	2	0,031*
	Orta	90	60,78			
	Yüksek	30	81,32			
	Toplam	130				
Öz Denetim Becerisi	Düşük	10	57,05	5,435	2	0,066
	Orta	90	61,84			
	Yüksek	30	79,28			
	Toplam	130				
Akademik Beceriler	Düşük	10	51,75	6,576	2	0,037*
	Orta	90	62,23			
	Yüksek	30	79,88			

		Toplam	130				
Olumsuz Davranışlar	Sosyal	Düşük	10	98,20	8,797	2	0,012*
		Orta	90	64,33			
		Yüksek	30	58,10			
		Toplam	130				
Saldırgan Davranışlar	Sinirli	Düşük	10	97,80	8,288	2	0,016*
		Orta	90	63,87			
		Yüksek	30	59,63			
		Toplam	130				
Antisozyal Davranışlar	Agresif	Düşük	10	97,70	8,676	2	0,013*
		Orta	90	63,78			
		Yüksek	30	59,93			
		Toplam	130				
Yıkıcı Davranışlar	Talepkar	Düşük	10	95,65	9,216	2	0,010*
		Orta	90	65,91			
		Yüksek	30	54,22			
		Toplam	130				

* $p < 0.05$ Kullanılan Test: Kruskal Wallis-H

Sosyal Yetkinlik, Kızgınlık Saldırganlık, Anksiyete İçerme Dönüklük, Öz Denetim Becerisi alt ölçeği sizce ailenizin sosyo ekonomik durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir ($p > 0.05$).

Sosyal Yeterlik ölçeği sizce ailenizin sosyo ekonomik durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($X^2=6.954, Sd.=2, p < 0.05$). Bu işlemin ardından ikili karşılaştırmalarda tercih edilen Mann Whitney-U uygulanmıştır. Yüksek sosyo-ekonomik düzeyi olanların orta sosyo-ekonomik düzeyi olanlardan daha fazla puan aldığı görülmüştür.

Kişiler Arası İlişkiler alt ölçeği sizce ailenizin sosyo ekonomik durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($X^2=6.972, Sd.=2, p < 0.05$). Bu işlemin ardından ikili karşılaştırmalarda tercih edilen Mann Whitney-U uygulanmıştır. Yüksek sosyo-ekonomik düzeyi olanların orta sosyo-ekonomik düzeyi olanlardan daha fazla puan aldığı görülmüştür.

Akademik Beceriler alt ölçeği sizce ailenizin sosyo ekonomik durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($X^2=6.576, Sd.=2, p < 0.05$). Bu işlemin ardından ikili karşılaştırmalarda tercih edilen Mann Whitney-U uygulanmıştır. Yüksek sosyo-ekonomik düzeyi olanların orta sosyo-ekonomik düzeyi olanlardan daha fazla puan aldığı görülmüştür.

Olumsuz Sosyal Davranışlar ölçeği sizce ailenizin sosyo ekonomik durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($X^2=8.797, Sd.=2, p < 0.05$). Bu

işlemin ardından ikili karşılaştırmalarda tercih edilen Mann Whitney-U uygulanmıştır. Düşük sosyo-ekonomik düzeyi olanların orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeyi olanlardan daha fazla puan aldığı görülmüştür.

Saldırgan Sinirli Davranışlar alt ölçeği sizce ailenizin sosyo ekonomik durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($X^2=8.288, Sd.=2, p<0.05$). Bu işlemin ardından ikili karşılaştırmalarda tercih edilen Mann Whitney-U uygulanmıştır. Düşük sosyo-ekonomik düzeyi olanların orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeyi olanlardan daha fazla puan aldığı görülmüştür.

Anti sosyal Agresif Davranışlar alt ölçeği sizce ailenizin sosyo ekonomik durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($X^2=8.676, Sd.=2, p<0.05$). Bu işlemin ardından ikili karşılaştırmalarda tercih edilen Mann Whitney-U uygulanmıştır. Düşük sosyo-ekonomik düzeyi olanların orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeyi olanlardan daha fazla puan aldığı görülmüştür.

Yıkıcı Talepkar Davranışlar alt ölçeği sizce ailenizin sosyo ekonomik durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($X^2=9.216, Sd.=2, p<0.05$). Bu işlemin ardından ikili karşılaştırmalarda tercih edilen Mann Whitney-U uygulanmıştır. Düşük sosyo-ekonomik düzeyi olanların orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeyi olanlardan daha fazla puan aldığı görülmüştür.

Tablo 7. Annenin Eğitim Durumuna Göre Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği, Okul Sosyal Davranış Ölçeğinin Karşılaştırılması

		n	S.O	X ²	Sd.	p
Sosyal Yetkinlik	İlkokul mezunu	23	61,37	0,65	4	0,958
	Ortaokul mezunu	15	68,70			
	Lise mezunu	30	68,67			
	Üniversite mezunu	51	64,40			
	Yüksek lisans ve üzeri	11	66,23			
	Toplam	130				
Kızgınlık Saldırganlık	İlkokul mezunu	23	73,54	2,67	4	0,614
	Ortaokul mezunu	15	72,80			
	Lise mezunu	30	65,75			
	Üniversite mezunu	51	60,32			
	Yüksek lisans ve üzeri	11	62,05			
	Toplam	130				
Anksiyete İçer Dönüklük	İlkokul mezunu	23	65,67	4,11	4	0,392

		Ortaokul mezunu	15	72,77			
		Lise mezunu	30	65,97			
		Üniversite mezunu	51	67,52			
		Yüksek lisans ve üzeri	11	44,59			
		Toplam	130				
Sosyal Yeterlik		İlkokul mezunu	23	58,17	6,01	4	0,198
		Ortaokul mezunu	15	64,80			
		Lise mezunu	30	65,40			
		Üniversite mezunu	51	63,61			
		Yüksek lisans ve üzeri	11	90,82			
		Toplam	130				
Kişiler Arası İlişkiler		İlkokul mezunu	23	60,37	5,70	4	0,223
		Ortaokul mezunu	15	61,97			
		Lise mezunu	30	66,65			
		Üniversite mezunu	51	62,82			
		Yüksek lisans ve üzeri	11	90,32			
		Toplam	130				
Öz Denetim Becerisi		İlkokul mezunu	23	55,72	5,66	4	0,226
		Ortaokul mezunu	15	67,73			
		Lise mezunu	30	65,75			
		Üniversite mezunu	51	64,25			
		Yüksek lisans ve üzeri	11	88,00			
		Toplam	130				
Akademik Beceriler		İlkokul mezunu	23	59,59	3,65	4	0,455
		Ortaokul mezunu	15	68,70			
		Lise mezunu	30	63,38			
		Üniversite mezunu	51	64,42			
		Yüksek lisans ve üzeri	11	84,27			
		Toplam	130				
Olumsuz Davranışlar	Sosyal	İlkokul mezunu	23	75,70	2,65	4	0,618
		Ortaokul mezunu	15	64,17			
		Lise mezunu	30	64,45			

		Üniversite mezunu	51	64,18			
		Yüksek lisans ve üzeri	11	55,00			
		Toplam	130				
Saldırgan Davranışlar	Sinirli	İlkokul mezunu	23	75,87	3,02	4	0,554
		Ortaokul mezunu	15	65,57			
		Lise mezunu	30	66,22			
		Üniversite mezunu	51	62,83			
		Yüksek lisans ve üzeri	11	54,14			
		Toplam	130				
Anti sosyal Davranışlar	Agresif	İlkokul mezunu	23	80,13	4,92	4	0,295
		Ortaokul mezunu	15	57,17			
		Lise mezunu	30	63,80			
		Üniversite mezunu	51	62,34			
		Yüksek lisans ve üzeri	11	65,55			
		Toplam	130				
Yıkıcı Davranışlar	Talepkar	İlkokul mezunu	23	67,02	1,33	4	0,857
		Ortaokul mezunu	15	71,40			
		Lise mezunu	30	63,48			
		Üniversite mezunu	51	66,44			
		Yüksek lisans ve üzeri	11	55,41			
		Toplam	130				

* $p < 0.05$ Kullanılan Test: Kruskal Wallis-H

Sosyal Yetkinlik, Kızgınlık Saldırganlık, Anksiyete İçerik Dönüklük, Sosyal Yeterlik, Kişiler Arası İlişkiler, Öz Denetim Becerisi, Akademik Beceriler, Olumsuz Sosyal Davranışlar, Saldırgan Sinirli Davranışlar, Anti sosyal Agresif Davranışlar, Yıkıcı Talepkar Davranışlar alt ölçeği anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir ($p > 0.05$).

Tablo 8. Baba Eğitim Durumuna Göre Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği, Okul Sosyal Davranış Ölçeğinin Karşılaştırılması

		N	S.O	X²	Sd.	p
Sosyal Yetkinlik	İlkokul mezunu	17	64.94	3.01	4	0.555
	Ortaokul mezunu	19	72.61			
	Lise mezunu	32	71.28			
	Üniversite mezunu	55	59.31			
	Yüksek lisans ve üzeri	7	69.79			
	Toplam		130			
Kızgınlık Saldırganlık	İlkokul mezunu	17	70.24	4.13	4	0.389
	Ortaokul mezunu	19	65.82			
	Lise mezunu	32	74.86			
	Üniversite mezunu	55	60.00			
	Yüksek lisans ve üzeri	7	53.57			
	Toplam		130			
Anksiyete Dönüklük	İçe İlkokul mezunu	17	57.06	4.64	4	0.327
	Ortaokul mezunu	19	77.24			
	Lise mezunu	32	62.45			
	Üniversite mezunu	55	68.03			
	Yüksek lisans ve üzeri	7	48.21			
	Toplam		130			
Sosyal Yeterlik	İlkokul mezunu	17	45.79	11.63	4	0.020*
	Ortaokul mezunu	19	65.63			
	Lise mezunu	32	66.34			
	Üniversite mezunu	55	66.31			
	Yüksek lisans ve üzeri	7	102.79			
	Toplam		130			
Kişiler Arası İlişkiler	İlkokul mezunu	17	48.88	8.35	4	0.080
	Ortaokul mezunu	19	65.97			
	Lise mezunu	32	68.06			

		Üniversite mezunu	55	65.03			
		Yüksek lisans ve üzeri	7	96.57			
		Toplam	130				
Öz Denetim Becerisi		İlkokul mezunu	17	45.35	12.05	4	0.017*
		Ortaokul mezunu	19	68.16			
		Lise mezunu	32	65.95			
		Üniversite mezunu	55	65.77			
		Yüksek lisans ve üzeri	7	103.00			
		Toplam	130				
Akademik Beceriler		İlkokul mezunu	17	47.62	10.38	4	0.035*
		Ortaokul mezunu	19	65.21			
		Lise mezunu	32	65.11			
		Üniversite mezunu	55	66.85			
		Yüksek lisans ve üzeri	7	100.86			
		Toplam	130				
Olumsuz Davranışlar	Sosyal	İlkokul mezunu	17	70.94	3.28	4	0.511
		Ortaokul mezunu	19	64.58			
		Lise mezunu	32	70.11			
		Üniversite mezunu	55	64.25			
		Yüksek lisans ve üzeri	7	43.57			
		Toplam	130				
Saldırgan Davranışlar	Sinirli	İlkokul mezunu	17	76.00	3.27	4	0.514
		Ortaokul mezunu	19	64.37			
		Lise mezunu	32	67.47			
		Üniversite mezunu	55	63.88			
		Yüksek lisans ve üzeri	7	46.79			
		Toplam	130				
Anti sosyal Davranışlar	Agresif	İlkokul mezunu	17	65.21	3.27	4	0.513
		Ortaokul mezunu	19	64.03			

		Lise mezunu	32	72.39			
		Üniversite mezunu	55	64.62			
		Yüksek lisans ve üzeri	7	45.64			
		Toplam	130				
Yıkıcı Davranışlar	Talepkar	İlkokul mezunu	17	67.65	2.34	4	0.674
		Ortaokul mezunu	19	64.08			
		Lise mezunu	32	69.59			
		Üniversite mezunu	55	65.41			
		Yüksek lisans ve üzeri	7	46.14			
		Toplam	130				

* $p < 0.05$ Kullanılan Test: Kruskal Wallis-H

Sosyal Yetkinlik, Kızgınlık Saldırganlık, Anksiyete İçerik Dönüklük, Kişiler Arası İlişkiler, Olumsuz Sosyal Davranışlar, Saldırgan Sınırlı Davranışlar, Anti sosyal Agresif Davranışlar, Yıkıcı Talepkar Davranışlar alt ölçeği baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir ($p > 0.05$).

Sosyal Yeterlik ölçeği baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($X^2 = 1.63, Sd. = 4, p < 0.05$). Bu işlemin ardından ikili karşılaştırmalarda tercih edilen Mann Whitney-U uygulanmıştır. Yüksek lisans ve üzeri mezun olanların ilkökul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olanlardan daha fazla puan aldığı görülmüştür.

Öz Denetim Becerisi alt ölçeği baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($X^2 = 12.05, Sd. = 4, p < 0.05$). Bu işlemin ardından ikili karşılaştırmalarda tercih edilen Mann Whitney-U uygulanmıştır. Yüksek lisans ve üzeri mezun olanların ilkökul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olanlardan daha fazla puan aldığı görülmüştür.

Akademik Beceriler alt ölçeği baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($X^2 = 10.38, Sd. = 4, p < 0.05$). Bu işlemin ardından ikili karşılaştırmalarda tercih edilen Mann Whitney-U uygulanmıştır. Yüksek lisans ve üzeri mezun olanların ilkökul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olanlardan daha fazla puan aldığı görülmüştür.

Tablo 9. Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği, Okul Sosyal Davranış Ölçekleri Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.Sosyal Yetkinlik	1										
2.Kızgınlık/Saldırganlık	- ,360**	1									
3.Anksiyete/İçe Dönüklük	- ,341**	,378**	1								
4.Sosyal Yeterlik	,435**	- ,186*	- ,252**	1							
5.Kişiler Arası İlişkiler	,444**	- 0,12	- ,288**	,962**	1						
6.Öz Denetim Becerisi	,435**	- ,285**	- ,212*	,953**	,883**	1					
7.Akademik Beceriler	,442**	- ,186*	- ,214*	,932**	,842**	,870**	1				
8.Olumsuz Sosyal Davranışlar	- ,423**	,613**	,203*	- ,390**	- ,313**	- ,462**	- ,398**	1			
9.Saldırgan Sinirli Davranışlar	- ,395**	,614**	,182*	- ,399**	- ,317**	- ,484**	- ,386**	,946**	1		
10.Antisosyal/Agresif Davranışlar	- ,430**	,583**	0,116	- ,198*	- 0,105	- ,281**	- ,272**	,792**	,672**	1	
11.Yıkıcı Talepkar Davranışlar	- ,356**	,477**	,233**	- ,416**	- ,367**	- ,432**	- ,427**	,869**	,739**	,613**	1

** $p < 0.01$ * $p < 0.05$ Kullanılan test: Spearman Korelasyon Testi

Sosyal Yetkinlik ile Sosyal Yeterlik ($r=.435$, $p<0.01$) arasında orta düzey ve pozitif ilişki, Sosyal Yetkinlik ile Kişiler Arası İlişkiler ($r=.444$, $p<0.01$) arasında orta düzey ve pozitif ilişki, Sosyal Yetkinlik ile Öz Denetim Becerisi ($r=.435$, $p<0.01$) arasında orta düzey ve pozitif ilişki, Sosyal Yetkinlik ile Akademik Beceriler ($r=.442$, $p<0.01$) arasında orta düzey ve pozitif ilişki, Sosyal Yetkinlik ile Olumsuz Sosyal Davranışlar ($r=-.423$, $p<0.01$) arasında orta düzey ve negatif ilişki, Sosyal Yetkinlik ile Saldırgan Sinirli Davranışlar ($r=-.395$, $p<0.01$) arasında orta düzey ve negatif ilişki, Sosyal Yetkinlik ile Antisosyal/Agresif Davranışlar ($r=-.430$, $p<0.01$) arasında orta düzey ve

negatif ilişki, Sosyal Yetkinlik ile Yıkıcı Talepkar Davranışlar ($r=-.356, p<0.01$) arasında orta düzey ve negatif ilişki vardır.

Kızgınlık/Saldırganlık ile Sosyal Yeterlik ($r=-.186, p<0.05$) arasında zayıf düzey ve negatif ilişki, Kızgınlık/Saldırganlık ile Öz Denetim Becerisi ($r=-.285, p<0.05$) arasında zayıf düzey ve negatif ilişki, Kızgınlık/Saldırganlık ile Akademik Beceriler ($r=-.186, p<0.05$) arasında zayıf düzey ve negatif ilişki, Kızgınlık/Saldırganlık ile Olumsuz Sosyal Davranışlar ($r=.613, p<0.01$) arasında orta düzey ve pozitif ilişki, Kızgınlık/Saldırganlık ile Saldırgan Sinirli Davranışlar ($r=.614, p<0.01$) arasında orta düzey ve pozitif ilişki, Kızgınlık/Saldırganlık ile Antisosyal/Agresif Davranışlar ($r=.583, p<0.01$) arasında orta düzey ve pozitif ilişki, Kızgınlık/Saldırganlık ile Yıkıcı Talepkar Davranışlar ($r=.477, p<0.01$) arasında orta düzey ve pozitif ilişki vardır.

Anksiyete/İçer Dönüklük ile Sosyal Yeterlik ($r=-.252, p<0.01$) arasında zayıf düzey ve negatif ilişki, Anksiyete/İçer Dönüklük ile Kişiler Arası İlişkiler ($r=-.288, p<0.01$) arasında zayıf düzey ve negatif ilişki, Anksiyete/İçer Dönüklük ile Öz Denetim Becerisi ($r=-.212, p<0.05$) arasında zayıf düzey ve negatif ilişki, Anksiyete/İçer Dönüklük ile Akademik Beceriler ($r=-.214, p<0.01$) arasında zayıf düzey ve negatif ilişki, Anksiyete/İçer Dönüklük ile Olumsuz Sosyal Davranışlar ($r=.203, p<0.01$) arasında zayıf düzey ve pozitif ilişki, Anksiyete/İçer Dönüklük ile Saldırgan Sinirli Davranışlar ($r=.182, p<0.05$) arasında zayıf düzey ve pozitif ilişki, Anksiyete/İçer Dönüklük ile Yıkıcı Talepkar Davranışlar ($r=.233, p<0.01$) arasında zayıf düzey ve pozitif ilişki vardır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu araştırma 4-6 yaş arasındaki çocuklarda sosyal yetkinlik düzeyleri ve davranış problemleri arasındaki ilişkinin demografik verilere göre incelenmesi amaçlanmıştır. Sosyal yetkinlik düzeyleri ve davranış problemleri arasındaki ilişki belirlenmiştir. Ayrıca cinsiyet, gelir durumu, anne eğitim durumu ve baba eğitim durumu değişkenlerine göre karşılaştırarak incelenmiştir.

Araştırmanın önemli bulgusunda sosyal yetkinlik ile sosyal yeterlik, kişilerarası ilişkiler, öz denetim becerisi ve akademik beceriler arasında orta düzey ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca Sosyal yetkinlik ile olumsuz sosyal davranışlar, saldırgan sinirli davranışlar, ile antisosyal/ agresif ve yıkıcı talepkar davranışlar arasında orta düzey ve negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Alan yazın incelendiğinde bu sonucun araştırma bulgularını destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Baytemir'e (2014) göre, okula geçişle daha sıkı ilişkiler kurmaya ve arkadaşlarıyla daha fazla zaman geçirmeye başlamaktadırlar. Daha yakın ve samimi olanlar, olmayan arkadaşlıklardan daha sosyal olarak yetkindir. Ancak aile üyeleri ve aile kurumunun en temel sosyal destek kaynağı olduğunu iddia eden bu bulguyla çelişen araştırmalar da mevcuttur (Yıldırım, 2000). Bu açıdan bakıldığında, öğrencilerinin sosyal desteğe ilişkin görüşleri farklılık gösterebilmekte ve bu durumun sosyal yeterlilik yargıları üzerinde farklı etkileri olabilmektedir. Yukay'a göre (2003) ilköğretim 3. sınıf çocuklarında sosyal beceri grubu denetiminin sosyal yeterliliği ve benlik algısını geliştirmesinde olumsuz sosyal davranışları azaltmasında etkisinin olup olmadığı görmek için deney ve kontrol gruplarının her birinde 15 çocukla bir araştırma yapmıştır. İlkokul eğitimine yönelik grup rehberliği programının öğrencilerin sosyal becerilerini (sosyal yeterlilik ve olumsuz sosyal davranışlar bağlamında) ve benlik algılarını artırmada başarılı olduğu görülmüştür. Baytemir'e göre (2014), öğrencilerin sosyal yeterlilik seviyeleri aile ve arkadaşlarla iyi etkileşimler kurdukça artacaktır. Öz denetim tanımlarında duyguları yönetme, düzenleme ve çevre ile başarılı bir şekilde etkileşime girme ifadelerinin sosyal yeterlilik kavramını da içerdiğini ortaya koymaktadır (Bandura, 1993; Sameroff, 2009). Öz denetiminin dikkat düzenleme boyutunda yürütücü işlevler dikkat, işleyen bellek ve engelleyici kontrol gibi davranışları yönetmeye yardımcı olan zihinsel süreçleri içermektedir (McClelland ve Cameron, 2011; Skibbe, Connor, Morrison ve Jewkes, 2011). Çocuklar engelleyici

kontrol yoluyla istenilen davranışı sergilerken kuralların farkında olabilmekte ve isteklerini bastırabilmektedir (Diamond, Kirkham ve Amso, 2002). Örneğin, bir okul öncesi çocuğunun bir oyuncakla oynama isteğini bastırması ve önce arkadaşından izin istemesi; arkadaşının oyununa bozmasına öfkelenen çocuğun saldırganlık göstermek yerine sorunu konuşarak ve olumlu yöntemlerle çözmeye çalışması engelleyici kontrol becerilerine sahip olduklarının göstergesidir. Sonuç olarak öğretmenleri, arkadaşları, ailesi ve diğerleriyle olumlu ilişkiler geliştiren birey daha iyi bir yaşam kalitesine sahip olacaktır.

Bu araştırmada elde edilen sonuçlar kızgınlık saldırganlık, olumsuz sosyal davranışlar, saldırgan sinirli davranışlar ve sosyal agresif davranışlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Kızların erkeklere göre daha yüksek puan aldığı gözlenmiştir. Alan yazın incelendiğinde mevcut bulgulara ters düşen sonuçlara rastlanmıştır. Erkekler ve kadınlar arasındaki saldırganlık farklılıklarını değerlendirmek için araştırma yapan Scharf'a (2000) göre, sözel saldırganlık cinsiyete göre farklılık göstermezken, fiziksel şiddet erkekler tarafından daha fazla uygulanmaktadır. Bazı araştırmalara göre, erkeklerin şiddet içeren davranışlarda bulunma ve saldırganlıklarını açıkça gösterme konusunda kadınlardan daha fazla eğilimi vardır. Aral, Tüm, Türkmenler ve Akbıyık (2004), Winstok (2003), Ersoy (2001), Demirhan (2002) ve Gürsoy (2002) çalışmalarında, erkeklerin kızlardan daha fazla saldırganlık düzeylerinin sahip olduklarını bulmuşlardır. Can (2002) erkeklerin kadınlara göre fiziksel olarak daha saldırgan olduklarını bulmuştur. Salmivalli ve ark. (2000), erkeklerin kızlara göre fiziksel ve sözlü olarak daha saldırgan olduklarını bulmuşlardır. Aktaş'a (2001) göre erkeklerin fiziksel, pasif ve sözel saldırganlıklarının kızlara göre daha yüksek olduğu belirtmiştir. Aktaş'a (2001) göre erkeklerin fiziksel, pasif ve sözel saldırganlıkları kızlara göre daha yüksek olduğu bulmuştur. Aktaş (2001) da erkeklerin kızlara göre daha fazla düşmanca saldırganlık sergilediklerini, Buss, Can, Perry ve Bernstaein (2002) ise erkeklerin öfke ve düşmanca saldırganlığının kızlardan daha fazla olmasına rağmen öfke ve düşmanca saldırganlık puanlarının cinsiyete göre farklılık göstermediğini bulmuştur. Çocuğun saldırgan davranışlarının ardındaki nedenlerinden biri aşırı kaygıdır. Çocuk etrafındakilerle konuşurken, etrafındakilerden bazı beklentileri oluşmaktadır. Çocuğun toplumsal kalıpları takip etmesini ve çevrenin dayattığı koşullara göre hareket etmesini isterler. Ancak yaşının gerektirdiği özelliklerden dolayı çevresini keşfetmek ve yeni şeyler öğrenmek istemektedir. Sonuç olarak, toplumun yerleşik kurallarına uymayabilir.

Bunun sonucunda çevresinden tepki alır ve endişe duymaya başlar. Kurallara uymadığı için kendinde eksik hisseder ve saldırgan davranışlarda bulunarak eksikliğini telafi etmeye çalışır (Karataş, 2015). Elde edilen bulgulara göre saldırganlık cinsiyete göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Saldırganlık davranışlarının daha çok kız çocuklarda görüldüğü ortaya koyulmuştur. Kızların saldırganlık düzeylerinin daha yüksek çıkmasında Türk toplumunun her iki cinsiyete yüklediği roller, kızların ve erkeklerin saldırgan davranışlara bakış açısının farklı olmasının etkisi olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bu cinsiyet farklılıklarının ortaya çıkmasında ebeveynlerin doğumdan itibaren çocuklarına karşı gösterdikleri cinsiyetçi tutum da etkili olabileceği düşünülmektedir. Bundan dolayı saldırganlık davranışlarının cinsiyete göre değişebileceği şeklinde yorum yapılabilir.

Araştırmanın gelir düzeyi kapsamında elde edilen sonuçlara göre, sosyal yetkinlik, kızgınlık saldırganlık, anksiyete içe dönüklük ve öz denetim düzeylerinin gelir durumuna göre değişmediği tespit edilmiştir. Alan yazın incelendiğinde, Dizman ve Gürsoy (2004) ve Aral, Tüm, Türkmenler ve Akbıyık (2004) yaptıkları çalışmada ailenin aylık gelir düzeyi ile saldırganlık arasındaki ilişkiye bakmışlardır; düşük gelirli ailelerin çocuklarının orta ve yüksek gelirli ailelerin çocuklarına göre daha yüksek saldırganlık düzeylerine sahip olduğunu bulmuşlardır. Demirhan (2002) yaptığı çalışmada ise saldırganlık davranışını etkilemede tek faktörün ailenin aylık gelir düzeyinin olmadığı ifade etmiştir.

Çalışmanın bir diğer bulgusunda katılımcıların sosyal yetkinlik, kızgınlık saldırganlık, anksiyete içe dönüklük, sosyal yeterlilik, kişiler arası ilişkiler, öz denetim becerisi, akademik beceriler, olumsuz sosyal davranışlar, saldırgan sinirli davranışlar, anti sosyal agresif davranışlar ve yıkıcı talepkar davranışlar anne eğitim durumuna göre değişmediği tespit edilmiştir. Alan yazın incelendiğinde benzer sonuçlara rastlanmıştır. Gürsoy (2002) yaptığı çalışmada annenin eğitim düzeyinin öğrencilerin şiddet içeren davranışları üzerinde hiçbir etkisi olmadığı bulgular elde etmişlerdir. Ayrıca Aral, Tüm, Türkmenler ve Akbıyık (2004) ve Güner'e (1995) yaptıkları çalışmaya göre annenin eğitim düzeyi yükseldikçe öğrenciler arasındaki saldırganlık düzeyi azalmaktadır.

Çalışmada baba eğitim durumuna göre sosyal yetkinlik, kızgınlık saldırganlık, anksiyete içe dönüklük, kişiler arası ilişkiler, olumsuz sosyal davranışlar, saldırgan sinirli davranışlar, anti sosyal agresif davranışlar ve yıkıcı talepkar davranış

düzeylerinin değişmediği tespit edilmiştir. Literatüre baktığımızda benzer sonuçlara rastlanmıştır. Demirhan (2002) göre babanın eğitim derecesinin öğrencilerin şiddet içeren davranışları üzerinde hiçbir etkisi olmadığını bulmuşlardır. Ayrıca Aral, Tüm, Türkmenler ve Akbıyk (2004), yaptıkları çalışmada babanın eğitim düzeyi ile öğrencilerin saldırgan davranışları arasında bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Babanın eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin düştüğünü bulmuşlardır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlar çerçevesinde araştırmacılara ve uygulama yapanlara yardımcı olabilecek bazı önerilerde bulunmuştur.

Sosyal yetkinlik ile sosyal yeterlik, kişiler arası ilişkiler, öz denetim becerisi ve akademik beceriler arasında orta düzey ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sosyal yetkinlik ile olumsuz sosyal davranışlar, saldırgan sınırlı davranışlar, ile antisosyal/agresif ve yıkıcı talepkar davranışlar davranışlar arasında orta düzey ve negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Kızgınlık saldırganlık, olumsuz sosyal davranışlar, saldırgan sınırlı davranışlar ve sosyal agresif davranışlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Kızların erkeklere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Gelir düzeyi kapsamında elde edilen sonuçlara göre, sosyal yetkinlik, kızgınlık saldırganlık, anksiyete içe dönüklük ve öz denetim düzeylerinin gelir durumuna göre değişmediği bulunmuştur.

Katılımcıların sosyal yetkinlik, kızgınlık saldırganlık, anksiyete içe dönüklük, sosyal yeterlilik, kişiler arası ilişkiler, öz denetim becerisi, akademik beceriler, olumsuz sosyal davranışlar, saldırgan sınırlı davranışlar, anti sosyal agresif davranışlar ve yıkıcı talepkar davranışlar anne eğitim durumuna göre değişmediği bulunmuştur.

Baba eğitim durumuna göre sosyal yetkinlik, kızgınlık saldırganlık, anksiyete içe dönüklük, kişiler arası ilişkiler, olumsuz sosyal davranışlar, saldırgan sınırlı davranışlar, anti sosyal agresif davranışlar ve yıkıcı talepkar davranış düzeylerinin değişmediği bulunmuştur.

ÖNERİLER

1. Okul psikolojik danışmanları, özellikle kızların erkeklere göre daha fazla saldırgan davranış oranına sahip olduğunu göz önünde bulundurarak davranışlarını yönetmekte zorlanan öğrencilerin olumsuz duygularını doğru ifade etme becerisi kazanmalarına yardımcı olmak amacıyla okullarda sosyal beceri eğitim grupları düzenleyebilir.
2. Okul psikolojik danışmanları öğrencilerin erken gelişim özelliklerini, olumlu benlik algılarını ve farkındalıklarını geliştirebilmeleri için çocuklara ve ailelerine eğitim programları planlayabilir.

3. Öğrencilerde sosyal yeterlilik düzeyleri ile davranış bozuklukları arasındaki ilişkinin zamana bağlı değişimini araştırmak amacıyla okul öncesinden başlayarak diğer öğretim kademelerine kadar boylamsal araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akgün, A. Gönen, S. ve Aydın, M. (2007). İlköğretim Fen ve Matematik Öğretmenliği Öğrencilerinin Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (20); 283-299.
- Aktaş, A. M. (1997). *Aile İçi Şiddet Ve Engelleme Yolları*, (1. Basım), Ankara: Somgür Ltd. Şti.
- Alisinanoğlu, F. ve Ulutaş, İ. (2000). Çocuklarda Kaygı ve Bunu Etkileyen Faktörler. *Milli Eğitim Dergisi*, 145: 15-19.
- Arabacı, N. (2011). *Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracının (ABCİDA) geliştirilmesi ve anne-baba-çocuk iletişiminin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Aral, N., Bütün, A., Türkmenler, B. ve Akbıyık A. (2004). “İlköğretim okullarının sekizinci sınıfına devam eden çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi”, *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 29 (315), 17-25.
- Arı, R. (1989). *Üniversite Öğrencilerinin Baskın Ben Durumları ile Bazı Özlük Niteliklerinin, Ben Durumlarına, Atılganlık ve Uyum Düzeylerine Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, H. (2010). *Algılanan Ebeveyn Kabul Ve Reddinin Mizaç Ve Karakter Özelliklerine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ateş, B. (2015). *Üniversite Öğrencilerinde Güvengenliğin Yordayıcısı Olarak Sosyal Destek Algıları*. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 35, s.78-80.
- Ateş, B. (2016). Lise öğrencilerinin algılanan sosyal yetkinlik puanlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDER)*, 9 (1), 185 -194
- Ayaz, Ş. (2002). *Hemşirelerin benlik saygısı ve atılganlık düzeylerinin belirlenmesi*. Yüksek lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Aydın, B. (2002). *Gelişim Psikolojisi*. İstanbul: SFN Bask
- Aydın, N.H.B. (2004). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

- Aydoğmuş, K. (1999). Çocuklarda Uyum ve Davranış Bozuklukları. Ana Baba Okulu. 8. Basım. *Remzi Kitabevi*.
- Ayyıldız, T. (2005). *Zonguldak il merkezinde 0-6 yaş çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumları*. (Yayınlanmamış yüksek lisans yezı). Karaelmas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy. Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*. 84, 191-215
- Bandura, A. (1986). Social foundations of thought and action, New Jersey: *Prentice Hall*.
- Bandura, A. (1989). Perceived self-efficacy in the exercise of personal agency. The Psychologist: *Bulletin of the British Psychological Society*, 2, 411-424
- Bandura, A. (1993). Perceived self- efficacy in cognitive development and functioning. *Educational Psychologist*, 28(2), 117-148. doi: 10.1207/s15326985ep2802_3
- Bandura, A. ve Walters, R.H. (1963). *Social learning and personality development*. New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc.
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, 67, 3296–3319
- Baş, A. ve Siyez, D. (2011). Akranları tarafından kabul gören ve görmeyen ilköğretim okulu öğrencilerinin akran ilişkilerine yönelik algılarının incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 9, 43-70.
- Baş, A. ve Siyez, D. (2011). Akranları tarafından kabul gören ve görmeyen ilköğretim okulu öğrencilerinin akran ilişkilerine yönelik algılarının incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 9, 43-70.
- Başal, H. A., Kahraman, P. B., Derman, M. T., Kahraman, Ö., ve Sümer, H. (2014). 'Otoriter' ve 'Demokratik' tutuma sahip ebeveynleri olan 5-6 yaş çocuklarının evcilik oyunlarında üstlendikleri roller. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 384-409
- Bates, J.E. (1986). The measurement of temperament. R. Plomin ve J. Dunn (Eds.). *The study of temperament: Changes, continuities and challenges*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Baumrind, D. (1966). Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior. *Child Development*, 37, 887- 907.

- Baumrind, D. (1971). Harmonious Parents and Their Preschool Children”, *Developmental Psychology*, 4, 99- 102
- Baumrind, D. (1978). “Parental Disciplinary Patterns and Social Competence in Children”, *Youth and Society*, 9, 3, 239-276.
- Baytemir, K. (2014). *Ergenlikte ebeveyn ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide kişilerarası yeterliğin aracılığı*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Belsky, J. (1984). “The Determinants of Parenting: A Process Model”, *Child Development*, 55, 83-96.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development* 55(1), 83-96.
- Birch, S.H., and Ladd, G.W. (1997). The teacher–child relationship and children’s early school adjustment. *Journal of School Psychology*, 35, 61–79.
- Boşvın, M., Hymel, S. ve Bukowski, W. (1995). The Roles of Social Withdrawal, Peer Rejection, and Victimization by Peers in Predicting Loneliness and Depressed Mood in Childhood. *Development and Psychopathology*. ABD: *Cambridge University Press*. 7: 765-785.
- Burchinal, M., Skinner, D. ve Reznick, J.S. (2010). *European American and African American mothers’ beliefs about parenting and disciplining infants: A mixedmethod analysis*. *Parenting: Science and practice*, 10(2), 79-96
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. İstanbul: *Kaktüs Yayınları*.
- Buss, A. H. ve Plomin, R. (1975). *A temperament theory of personality development*. New York: Wiley.
- Cavell, T.A. (1990). Social adjustment, social performance, and social skills: A tricomponent model of social competence, *Journal of Clinical Child Psychology*, 19(2), 111-122.
- Caverly, S. L. (2006). *The contribution of siblings to children’s social competence*. *Unpublished Doctoral Dissertation*, George Mason University, Fairfax, Virginia.
- Ceylan, S. (2016). Yaş gelişimi ve psikolojisi, İstanbul: *Le adri yayınevi*. 71-73.
- Cheng, Y.C. (1994). Teacher leadership style: A classroom level study. *Journal of Educational Administration*, 32(3), 54-71.

- Clark, L.A., Kochanska, G., Ready R. (2000). "Mothers' Personality and Its Interaction with Child Temperament as Predictors of Parenting Behavior", *Journal of Personality and Social Psychology*, 2, 274-285.
- Clauss, J. A., Avery, S. N. ve Blackford, J. U. (2015). *The nature of individual differences in inhibited temperament and risk for psychiatric disease: A review and metaanalysis*. 127, 23-45.
- Clikeman, M.S. (2007). Social competence in children, New York: *Springer*, 2-17.
- Cloninger, C.R. (1986). A unified biosocial theory of personality and its role in the development of anxiety states. *Psychiatr Dev*, 3: 167-226
- Cloninger, C.R. (1987). A systematic method for clinical description and classification of personality variants: A proposal. *Archives of General Psychiatry*, 44, 573-578.
- Cloninger, C.R., Bayon, C., Svrakic, D.M. (1998). Measurement of temperament and character in mood disorders: a model of fundamental states as personality types. *J Affect Disord*, 51: 21- 32.
- Cloninger, C.R., Svrakic, D.M. ve Przybeck, T.R. (1993). A Psychobiological model of temperament and character. *Archives of General Psychiatry*, 50, 975-990
- Cloninger, C.R., Svrakic, D.M., Przybeck, T.R. (2006). Can personality assessment predict future depression? A twelve-month follow up of 631 subjects. *J Affect Disord*, 92: 35-44.
- Connolly, J. (1989). Social self efficacy in adolescence; relations with self - concept, social - adjustment, and mental health. *Canadian Journal Of Behavior Science Review*. 21 (3), 258 - 269.
- Cüceloğlu, D. (2006). İnsan ve Davranışı. İstanbul: *Remzi Kitabevi*
- Çiftçi Topaloğlu, Z. (2013). *4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı düzeyleri ile anne-babalarının ebeveyn özyeterliliği algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Pamukkale Üniversitesi: Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Çimen, N. (2009). *Okul Öncesi Eğitimi Programında Altı Yaş Grubu Çocukların Sosyal Becerilerinin Gerçekleşme Düzeyi*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara.
- Çorbacı, O.A. (2008). *6 Yaş Çocuklarında Sosyal Yeterliliğin, Akran İlişkilerinin ve Sosyal Bilgi İşleme Sürecinin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Dağlıoğlu, H. E. (2011). Okul öncesi öğretmeninin özellikleri ve okul öncesi eğitime öğretmen yetiştirme. G. Haktanır (Ed.). Okul Öncesi Eğitime Giriş (5. Bas.) içinde (ss. 39-78). Ankara: *Anı Yayıncılık*.
- De la Rie, S.M., Duijsens, I.J. ve Cloninger, C.R. (1998). Temperament, character, and personality disorders. *Journal of Personality Disorders*, 387-411. 0 ölçeği. *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi*, 17, 3-14.
- Decker, C. A., Decker, J. R., Freeman, N. K., and Knopf, H. T. (2009). Planning and administering early childhood programs (9th ed.). Upper Saddle River, New Jersey: *Pearson Education*.
- Decker, D. M., Dona, D. P., and Christenson, S. L. (2007). Behaviorally at-risk African American students: the importance of student-teacher relationships for student outcomes. *Journal of School Psychology*, 45, 83-109.
- Demirhan, M. (2002). *Kendini Açma Düzeyleri Farklı Genel Lise Öğrencilerinin Bazı Değişkenler Açısından Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Denham, S.(2003). *Preschool Emotional Competence: Pathway to Social Competence*. *Child Development*, January/ February, 74(1), 238-256.
- Diamond, A., Kirkham, N. Z., & Amso, D. (2002). Conditions under which young children can hold two rules in mind and inhibit a prepotent response. *Developmental Psychology*, 38, 352-362.
- Diler, R. S., ve Avcı, A. (1997). *Çocuk ve Yas: Bir Gözden Geçirme*
- Dizman, H. ve Gürsoy, F. (2004). Anne Yoksunu Olan Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (27), 7-17, Adana.
- Dodge, D. T., Colker, L. J., and Heroman, C. (2002). The creative curriculum (4th ed.). Washington, DC: Teaching Strategies
- Dsm -5 tanı ölçütleri kitabı , E.Köroğlu (2013) .
- Durmuşoğlu Saltalı, N., Arslan, E. (2012). *Ebeveyn Tutumlarının Anasınıfına Devam Eden Çocukların Sosyal Yetkinlik ve İç Dönüklük Davranışını Yordaması*. İlköğretim Online, 11(3): 729-737.
- Ekşi, A. (1990). Çocuk, Genç, Ana Babalar. (1. baskı). Ankara: *Bilgi Yayınevi*, 11-269

- Erdoğan, N.I., Yoleri, S. ve Tetik, G. (2017). Ebeveyn tutumlarının okul öncesi dönemdeki çocukların mizaç özellikleri ile ilişkisinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 42, 226-239.
- Erkan, S. (2010). Aile ve aile eğitimi ile ilgili temel kavramlar. Z. Fulya Temel (Ed.). İçinde: Aile eğitimi ve erken çocukluk döneminde aile katılım çalışmaları, 1-48, 1. Baskı. Ankara: *Anı Yayıncılık*
- Fitzgerald, D.D., and White, K.J. (2003). Linking children's social worlds: perspective- taking in parent- child and peer contexts. *Social Behavior and Personality*, 31(5), 509-522.
- Foley, E.J. ve Weinraub, M. (2017). Sleep, affect, and social competence from preschool to preadolescence: Distinct pathways to emotional and social adjustment for boys and for girls, *Frontiers in Psychology*
- Ford, M. E. (1982). Social cognition and social competence in adolescence. *Developmental Psychology*, 18 (3), 323–340. doi: 10.1037/0012-1649.18.3.323
- Furman, W., ve Buhrmester, D. (1995). Children's perceptions of the personal relationship in their social Networks. *Developmental Psychology*. 23, 1015-1024.
- Gander, M. ve Gardiner, H. (2001). Çocuk ve ergen gelişimi, Çev. Bekir Onur, İstanbul: İmge Kitapevi.
- Gedviliene, G., Gerviene, S., Pasvenskiene, A. ve Ziziene, S. (2014). The social competence concept. *Development in Higher Education*, 28(10), 36-49.
- Gemi, A. Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Atılganlık Düzeyini Etkileyen Bazı Faktörler. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa; 1997.
- Gençtan(2015).Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar , s. 169
- Gresham, F. M. (1986). Conceptual issues in the assessment of social competence in children. Strain, P., Guralnick, M. ve Walker H. (Ed.), *Children's social behavior: Development, assessment, and modification*, New York: Academic Press. 143–179.
- Gresham, F. M. ve Elliott, S. N. (1984). Assessmentandclassification of children'ssocialskills: A review of methodsandissues, *School PsychologyReview* 13, 292- 301.

- Gresham, F. M., & Reschly, D. J. (1987). Dimensions of social competence: Method factors in the assessments of adaptive behavior, social skills and peer acceptance. *Journal of School Psychology*, 25(4), 367-81.
- Gresham, F.M. (1983). Social skills assesment as a component of mainstreaming placement Decisions, *Journal of Exceptional Children*, 49, 331-336.
- Gülay, H. ve Akman, B. (2009). Okul öncesi dönemde sosyal beceriler. Ankara: Pegem.
- Güner, N. (1997). *Ergenlerin Dinledikleri Müzik Türünün Depresyon ve Saldırganlık Düzeyine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Gürsoy, F. (2002). Annesi Çalışan ve Çalışmayan Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 1(6-7), 7- 15.
- Gürsoy, S. (2006). Anne-Baba Rehberliği İçin İpuçları. *Yeni Eğitim*, 16, 57-59.
- Heath, A.C., Cloninger, C.R. ve Martin, N.G. (1994). Testing a model for the genetic structure of personality: a comparison of the personality systems of Cloninger and Eysenck. *Journal of Personality and Social Psychology*; 66(4), 762-775.
- Howes, C. (1988). "Relations between child care and schooling." *Developmental Psychology*, American Psychological Association, 24 (1), 53-57.
- Howes, C. (2000). Social-Emotional Classroom Climate In Child Care, Child Teacher Relationships and Children's Second Grade Peer Relations. *Social Development*, 9(2): 191-203.
- Işık, E. (1996), Anksiyete Bozuklukları, Somatomorf Bozukluklar, Dissosiyatif Bozukluklar, Yapay Bozukluklar. Ankara: Kent Matbaası.
- Jerome, E.M., Bridget K. Hamre, B.K., and Pianta, R.C. (2009). Teacher–Child Relationships from Kindergarten to Sixth Grade: Early Childhood Predictors of Teacher-perceived Conflict and Closeness. *Social Development*, 18, 4, 915-945.
- Kandır, A. ve Alpan, Y. (2008). Okul Öncesi Dönemde Sosyal-Duygusal Gelişime Anne-Baba Davranışlarının Etkisi, *Aile ve Toplum Dergisi* 14(4), 36.
- Kanlıklıçer, P. (2005). Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği Geçerlilik Güvenirlik Çalışması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitimi Bilimleri Enstitüsü. Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı. İstanbul.

- Karakaş, S. ve Arkar, H. (2012). Depresyon ve kaygının yordayıcısı olarak mizaç ve karakter boyutları. *Türk Psikoloji Dergisi*, 27(69), 21-30
- Karataş, Z.B. (2005) Anne Baba Saldırganlığı İle Lise Öğrencilerinin Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*. 317 s. 30-39
- Kaufman, K. R., and Kaufman, N. D. (2005). Childhood mourning: Prospective case analysis of multiple losses. *Death studies*, 29(3), 237-249
- Koç, İ. (2014). KPSS'ye Hazırlanan Öğretmen Adaylarının Öğrenme Stilleri İle Sınav Kaygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köksal, Ö. (2012). Normative and emotional responses in a peer conflict paradigm: A developmental study on 3 and 5 year-old Turkish children. Yüksek Lisans Tez., Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Krough, S. L., & Morehouse, P. (2014). *The early childhood curriculum: Inquiry learning through integration* (2nd ed.). New York, NY: Routledge Taylor and Francis.
- Kültür E, Tiryaki A, Ünal F (2003). Ayrılık kaygısı bozukluğu olan çocuklarda sosyodemografik ve klinik özellikler. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 10:3-8.
- Ladd, G. W. (2000). *The Fourth R: Relationships As Risks And Resources Following Children's Transition To School*. American Educational Research Association Division E Newsletter, 19(1): 7, 9-11.
- Lamborn, S.D., Mounts, N.S., Steinberg, L., Dornbusch, S.M. (1991). "Patterns of Competence and Adjustment among Adolescents from Authoritative, Authoritarian, Indulgent, and Neglectful Families", *Child Development*, 62, 1049-1065.
- Maccoby, E.E., Martin, J.A. (1983). "Socialization in the Context of Family: Parent-Child Interaction" içinden, P.H. Mussen, E.M. Hetherington (Eds), *Handbook of Child Psychology: Socialization, Personality and Social Development*, Wiley, New York, 1-101
- Manke, B., ve Pike, A. (2003). Combining the Social Relations Model and behavioral genetics to explore the etiology of familial interactions. *Marriage & Family Review*. 33, 179–203.
- McClelland, M., Tominey, S., & Acock, A. (2011). The influence of demographic risk factors on children's behavioral regulation in prekindergarten and kindergarten.

- Early Education & Development*. 22 (3), 461-488. doi: 10.1080/10409280903022337.
- McCoy, K. , Davies, R. T. ve Cummings, E. M. (2009) Constructive and destructive marital conflict, emotional security and children’s prosocial behavior. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry* 50(3): 270-279.
- Metsapelto R., Pulkkinen L. (2003). “Personality Traits and Parenting: Neuroticism, Extraversion and Openness to Experience as Discriminative Factors”, *European Journal of Personality*, 17, 59-78.
- Morris, C.G. (2002). Psikolojiyi Anlamak. (Çev: Belgin Ayvaşık ve Melike Sayıl). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları. No: 23.
- Muris P, Ollendick T. The Role of Temperament in the Etiology of Child Psychopathology. *Clinical Child and Family Psychology* 2005; 8(4): 271-289.
- Ostrosky, M. M. & Jung, E. Y. (2010). What works briefs: Building positive teacher-child relationships. Center on the Social and Emotional Foundations for Early Learning. Retrieved from Öfke Denetimi Eğitiminin Çocuklarda Gözlenen Saldırgan Davranışlar Üzerindeki Etkisi.yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü
- Önder-Külahoğlu, Ş. (2000). Öğrenci davranışlarını etkileyen psikolojik ve sosyal faktörler. (Editör: L. Küçükahmet). Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar. Ankara: Nobel yayıncılık
- Öngider Gregory, N. (2016). Boşanma mı yoksa Çocuk için Evliliği Sürdürmek mi? Çocuğun Psikolojik Uyumu Açısından Önemli Bir Soru. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8 (3), 275-289
- Öngider, N. (2013). Anne-baba ile okul öncesi çocuk arasındaki ilişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(4).
- Özbey, S.,&Alisinanoğlu, F. (2009). A study on problem behavior of 60-72 months children who attending public early childhood education institution. *The Journal of International Social Research*, 2(6), 493-517.
- Özdemir. Ş, Vatandaş, C. ve Torlak, Ö. (2009). Sosyal problemleri çözmeye aile yaşam döngüsünün (AYD) önemi, *Aile ve Toplum Dergisi*, Sayı 16(4), 8.
- Paris, J., Beeve, K., & Springer, C. (2019). Introduction to curriculum for early childhood education. California: College of Canyons.1997). Mother-child relationships, teacher–child relationships, and school outcomes in preschool and kindergarten. *Early Childhood Research Quarterly*, 12, 263–280.

- Parrott, W. G. (2001). Emotions in socialpsychology. In W.G. Parrott (Ed.) Emotions in
in
- Poyraz, H. ve Dere, H. (2006). Okul Öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri, İstanbul:
Alfa Yayıncılık
- Poyraz, H., (2003). OkulÖncesiEğitiminİlkeveYöntemleri, Ankara:AnıYayıncılık.
- Pulat, N. (2011). *Ebeveynlerin uyguladığı psikolojik kontrolün ergenlerin depresyon, kaygı ve öfke belirtileri üzerindeki etkisi: Mükemmeliyetçiliğin aracı rolü.* Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Rapee, R., Wignall, A., Copham, W. and Spence, S.,(2014). Kaygılı Çocuğa Yardım (Çev. Rasim Baykaldı). İstanbul: Arkadaş Yayıncılık. (Eserin orijinali 2000’de yayımlandı).
- Rocha-Derker, M.S. (2004).The Development and Validation of The Proactive Assesment of Social Skill for Preschool Children. Unpublished Doctoral Dissertation. Presented to the College of Education and the School of Universty of Oregon. Proquest Information and Learning Company.
- Rothbart, M.K. ve Bates J. E. (2007). Temperament. Damon, W. Lerner, R. ve Eisenberg. N (Ed), Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional, and personality development (6th ed.), New York: Wiley, 99-166
- Rothbart, M.K. ve Derryberry, D. (1981). Development of individual differences in temperament. Lamb, M.E. ve Brown, A.L. (Ed.) Advances in developmental psychology. New Jersey: Hillsdale, 37–86.
- Rugancı, N. (2001). Atılganlık, Ankara: Bilkent Üniversitesi Öğrenci Gelişim ve Danışma Merkezi, Koruyucu Ruh Sağlığı Hizmetleri Yayınları
- Safrancı, B. (2015). Emotional aspects of psychological symptoms: The roles of parenting attitudes and emotion dysregulation. Doktora Tez., Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Salecl, R. (2014). Kaygı Üzerine (Çev. B. E. Aksoy). Metis Yayıncılık. (Eserin orjinali 2004 de yayınlandı).
- Sameroff, A. (2009). The transactional model. In A. Sameroff (Ed.), The transactional model of development: How children and contexts shape each other (p. 3–21). *American Psychological Association*. <https://doi.org/10.1037/11877-001> sayfasından erişilmiştir.
- Sanders,M,R.(1999). “Triple P-Positive Parenting Program: Towards an Empirically Validated Multilevel Parenting and Family Support Strategy for the Prevention

- of Behavior and Emotional Problems in Children.” *Clinical Child and Family Psychology Review*. Volume 2, Number 2 / June, 71-90
- Saydam, R. ve Gençöz, T. (2005). Aile İlişkileri, Ebeveynin Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Kendilik Değerinin Gençler Tarafından Belirtilen Davranış Problemleri ile Olan İlişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 71
- Scharf, C. (2000). “Gender Differences In Adolescent Aggression: An Analysis Of Instrumentality v Expressiveness”, *Michigan University Department Of Clinical Psychology*, Michigan.
- Seçer, İ., Halmatov, S., & Gençdoğan, B. (2013). Duygusal Tepkisellik Ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: Güvenirlik ve geçerlilik çalışması. *Sakarya University Journal of Education*, 3(1), 82
- Skibbe, L. E., Morrison, F. J. & Jewkes, A. M. (2011). Schooling effects on preschoolers’ self-regulation, early literacy, and language growth. *Early Childhood Research Quarterly*, 26, 42- 49. doi:10.1016/j.ecresq.2010.05.001.
- Smith, J.T (2005). *Early childhood development: A Multicultural Perspective*, 4th Edition, New Jersey: Prentice Hall.
- Solberg, V. C., O’Brein, K., Villereal, P., Kennel, R, ve Davis, B. (1993). Self-efficacy and Hispanic college students: Validation of the College Self-efficacy Instrument. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 15, 1, 80-95.
- Soylu, A. (2007). *Fırat üniversitesi öğrencilerinin sosyal ve duygusal öğrenme becerileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Spielberger, C.D. (1971). *Theory and research on anxiety*. *Anxiety and Behavior* (third ed.) Edit. C.D. Spielberger. New York: *Academic Press Inc*. 3-20
- Stamatov, R. ve Sariyska, S. (2015). Social competence structure and opportunities for development., Stamatov, R. ve Koychev, O. (Ed.), *Social competence, creativity and wellbeing*, Plovdiv: *Plovdiv University Press*, 7-11
- Stump, K.N., Ratliff, J.M., Wu, Y.P. ve Hawley, P.H. (2009). Theories of social competence from the top-down to the bottom-up: A case for considering foundational human needs, Matson, J.L. (Ed), *Social behavior and skills in children*, 23-37
- Sümer, N., Aktürk, G.E. ve Helvacı, E. (2010). Anne-Baba Tutum ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye’de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13 (25), 42-59.

- Sümer, N., Güngör, D. (1999). Steinberg, L. “Çocuk Yetiştirme Stilllerinin Bağlanma Stilleri, Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkisi”, *Türk Psikoloji Dergisi*, 14, 44, 35-58.
- Şehirli, N. (2007). Çocuk davranışları değerlendirme ölçeğinin geliştirilmesi ve bazı değişkenlere göre incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Taborsky, B. ve Oliveira, R.F. (2012). Social competence: An evolutionary approach, *Trends in Ecology and Evolution*, 1613, 1-10.
- Towe-Goodman, N.R., Willoughby, M., Blair, C., Gustafsson, H.C., Mills-Koonce, W.R. ve Cox M.J. (2014). Family life project key investigators., American Psychological Association, *Journal of Family Psychology*, 28(6), 867-876.
- Turan, L. (2005). Arkadaş edinme güçlüğü çeken çocukların problemlerini çözmeye çocuk edebiyatından yararlanma. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi. 12, 124-135.
- Türkarlan, N. (2007) “Boşanmanın Çocuklar Üzerine Olumsuz Etkileri ve Bunlarla Baş Etme Yolları” *Aile ve Toplum Dergisi*, 11(3), 101.
- Uysal, H. ve Akman .B. (2016). Sosyal yetkinlik ve davranış değerlendirme ölçeğinin Türkçe’ye uyarlama çalışması *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* ,5(2),419-446.
- Voltan, A.N. Arıcıoğlu, A. Gültekin, F. Ve Gençtarım, D. (2008). Üniversite öğrencilerinin güvengenlik düzeylerinin incelenmesi Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , 35-342-350.
- Waters, E. ve Sroufe, L. A. (1983). Social competence as a developmental construct. *Developmental Review*, 3(1), 79-97.
- Yavuz, K. (1991). Anne ve çocuk, *Aile ve Toplum Dergisi*, 1, 12-18.
- Yavuzer, H. (1999). Çocuk Psikolojisi. (18. basım). İstanbul: *Remzi Kitabevi*, 15-346
- Yavuzer, H. (2003), Doğum Öncesi Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi, İstanbul: *Remzi Kitabevi*.
- Yavuzer, H. (2006). Çocuk psikolojisi. İstanbul: *Remzi Kitabevi*
- Yavuzer, H. (2007). Ana-Baba Okulu Projesi.” Okul Öncesi Eğitimde Güncel Konular. Yay. Haz: Ayla Oktay ve Özgül Polat Unutkan. 365-372. *Morpa Kültür Yayınları*, İstanbul.
- Yavuzer, H. (2017). Çocuk psikolojisi (40.Baskı), İstanbul: *Remzi Kitapevi*.

- Yavuzer, H. ve Demir, İ. (2016). Yeni kuşak anne - babalar ve çocukları. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yıldırım, İ. (2000). Akademik başarını yordayıcısı olarak yalnızlık sınav kaygısı ve sosyal destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 18(18), 167-176.
- Yukay, M. (2003). *İlköğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerine Yönelik Sosyal Beceri Programının Değerlendirilmesi*, Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul
- Zembat, R. ve Unutkan, R. (2001). Okul öncesi dönemde çocuğun sosyalleşmesinde ailenin yeri. İstanbul: Yapa Yayıncılık.
- Zuckerman, M. (1996). The psychobiological model for impulsive/unsocialized.

EKLER

KİŞİSEL VERİ FORMU

Değerli Katılımcı; Sizi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans öğrencisi Melis Güleç tarafından, Prof.Dr.Nurhan Fıstıkçı danışmanlığında yürütülen “4-6 yaş arasındaki çocuklarda sosyal yetkinlik düzeyleri ve davranış problemleri arasındaki ilişkinin demografik verilere göre incelenmesi ” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan çıkma hakkına sahipsiniz. Toplanan veriler tez çalışmasına katkı sağlaması açısından önemlidir. Araştırmanın seyri, güvenliği ve geçerliliği açısından size en uygun seçeneği işaretlemeniz ve hiçbir soruyu atlamamanız önem taşımaktadır. Çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır.

Çalışmaya katılmayı onaylıyorum.

evet hayır

1. Cinsiyetiniz

Kadın Erkek

2.Adınız soyadınız

.....

3.Kaç kardeşiniz var ? (Cinsiyet olarak belirtiniz)

(.....)

4.Ailede kaçınıcı sıradaki çocuksunuz ?

(.....)

5. 11.Çocuğunuz ne zaman anaokuluna/ kreşe başladı?

Ay_____ Yıl_____

Çocuğun Annesi ve Babası ile İlgili Sorular

6.Annenizin Eğitim durumuz nedir?

Okur-yazar değil Okur -yazar İlkokul mezunu

Ortaokul mezunu Lise mezunu Üniversite

mezunu Yüksek lisans ve üzeri

7. Babanızın Eğitim durumuz nedir?

- Okur-yazar değil Okur -yazar İlkokul mezunu
Ortaokul mezunu Lise mezunu Üniversite
mezunu Yüksek lisans ve üzeri

8. Annenizi n mesleği nedir?

.....

9. Babanızın mesleği nedir?

.....

10. Sizce ailenizin sosyo-ekonomik düzeyi aşağıdakilerden hangisi ile nitelenebilir?

- Düşük Orta Yüksek

11. Annenin şu anki medeni hali (uygun olan seçeneğin altındaki x işareti koyunuz

- Evli Bekar Ayrılmış veya boşanmış Yeniden evlenmiş
Dul

12. Babanızın şu anki medeni hali (uygun olan seçeneğin altındaki x işareti koyunuz

- Evli Bekar Ayrılmış veya boşanmış Yeniden evlenmiş
Dul

SOSYAL YETKİNLİK VE DAVRANIŞ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ -30
(SYDD-30)

Öğretmenler tarafından doldurulacaktır.

Aşağıdaki listede bir çocuğun duygusal durumu ve davranışları ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Verilen numaralandırma sistemini göz önünde bulundurarak ifadelerdeki davranışları anketi doldurduğunuz çocukta ne kadar sıklıkla gözlemlediğinizi işaretleyiniz:

Bu davranışı (1) HİÇBİR ZAMAN (2 veya 3) BAZEN (4 veya 5) SIK SIK (6) HER ZAMAN gözlemliyorum.

1. Yüz ifadesi duygularını belli etmez. 1 2 3 4 5 6
 2. Zorda olan bir çocuğu teselli eder ya da ona yardımcı olur. 1 2 3 4 5 6
 3. Kolaylıkla hayal kırıklığına uğrayıp sinirlenir. 1 2 3 4 5 6
 4. Faaliyeti kesintiye uğradığında kızar. 1 2 3 4 5 6
 5. Huysuzdur, çabuk kızıp öfkelenir. 1 2 3 4 5 6
 6. Gündelik işlerde yardım eder (örneğin sınıf toplanırken ya da beslenme dağıtılırken yardımcı olur). 1 2 3 4 5 6
 7. Çekingen, ürkektir; yeni ortamlardan ve durumlardan kaçınır. 1 2 3 4 5 6
 8. Üzgün, mutsuz ya da depresiftir. 1 2 3 4 5 6
 9. Grup içinde içe dönük ya da grupta olmaktan huzursuz görünür. 1 2 3 4 5 6
 10. En ufak bir şeyde bağırır ya da çılgılık atar. 1 2 3 4 5 6
 11. Grup içinde kolaylıkla çalışır. 1 2 3 4 5 6
 12. Hareketsizdir, oynayan çocukları uzaktan seyreder. 1 2 3 4 5 6
 13. Anlaşmazlıklara çözüm yolları arar. 1 2 3 4 5 6
- Bu davranışı (1) HİÇBİR ZAMAN (2 veya 3) BAZEN (4 veya 5) SIK SIK (6) HER ZAMAN gözlemliyorum.
14. Gruptan ayrı, kendi başına kalır. 1 2 3 4 5 6
 15. Diğer çocukların görüşlerini dikkate alır. 1 2 3 4 5 6
 16. Diğer çocuklara vurur, onları ısırır ya da tekmeler. 1 2 3 4 5 6
 17. Grup faaliyetlerinde diğer çocuklarla birlikte çalışır, onlarla iş birliği yapar. 1 2 3 4 5 6
 18. Diğer çocuklarla anlaşmazlığa düşer. 1 2 3 4 5 6
 19. Yorgundur. 1 2 3 4 5 6
 20. Oyuncaklara iyi bakar, oyuncakların kıymetini bilir. 1 2 3 4 5 6
 21. Grup faaliyetleri sırasında konuşmaz ya da faaliyetlere katılmaz. 1 2 3 4 5 6

22. Kendinden küçük çocuklara karşı dikkatlidir. 1 2 3 4 5 6
23. Grup içinde fark edilmez. 1 2 3 4 5 6
24. Diğer çocukları istemedikleri şeyleri yapmaya zorlar. 1 2 3 4 5 6
25. Öğretmene kızdığı zaman ona vurur ya da çevresindeki eşyalara zarar verir. 1 2 3
4 5 6
26. Endişeye kapılır. 1 2 3 4 5 6
27. Akla yatan açıklamalar yapıldığında uzlaşmaya varır. 1 2 3 4 5 6
28. Öğretmenin önerilerine karşı çıkar. 1 2 3 4 5 6
29. Cezalandırıldığında (örneğin herhangi bir şeyden yoksun bırakıldığında)
başkaldırır, karşı koyar
1 2 3 4 5 6
30. Kendi başarılarından memnuniyet duyar. 1 2 3 4 5 6

OKUL SOSYAL DAVRANIŞ ÖLÇEKLERİ B FORMU

Öğretmenler tarafından doldurulacaktır.

Sosyal Yeterlilik	1	2	3	4	5
1. Çeşitli durumlarda diğer öğrencilerle iş birliği yapar.					
2. Değişik sınıf etkinliklerine geçişte zorlanmaz.					
3. Masa başı etkinliklerini uyarılmaya gerek kalmaksızın tamamlar.					
4. İhtiyaçları olduğunda diğer öğrencilere yardım eder.					
5. Grup etkinliklerine ve tartışmalara aktif bir biçimde katılır.					
6. Diğer öğrencilerin problemlerini ve ihtiyaçlarını anlar.					
7. Herhangi bir sorun ortaya çıktığında sakin kalabilir.					
8. Öğretmenlerini dinler ve onların isteklerini yerine getirir.					
9. Diğer öğrencileri etkinliklere katılmaya çağırır.					
10. Uygun bir tavırla, anlamadığı talimatların açıklanmasını ister.					
11. Yaşlıları tarafından beğenilen beceri ya da yetenekleri vardır.					
12. Diğer öğrencileri kabul edici bir tutum içindedir.					
13. Ev ödevlerini ve diğer görevlerini bağımsız olarak yapar.					
14. Verilen ödevleri zamanında tamamlar.					
15. Gerekli durumlarda akranları ile uzlaşma gayreti gösterir.					
16. Sınıf kurallarına uyar.					
17. Okuldaki değişik durumlara uygun davranışlar yapar.					
18. İhtiyacı olduğu takdirde uygun bir dille yardım ister.					
19. Değişik özelliğe sahip çok sayıda akranı ile etkileşim hâlinindedir.					
20. Yetenek düzeyine uygun iş üretir.					
21. Yaşlıları ile konuşmaya başlamakta ya da sohbetlere katılma konusunda yeteneklidir.					
22. Diğer öğrencilerin duygularına karşı duyarlıdır					
23. Davranışlarının, öğretmenleri tarafından düzeltilmesi istendiğinde uyum sağlar.					
24. Öfkelendiği zaman duygularını kontrol eder.					
25. Yaşlılarının sürdürdüğü bir etkinliğe katılır ve o etkinliğe uyum sağlar.					
26. Liderlik yeteneği güçlüdür.					
27. Okulda değişik ortamlarda kendinden beklenen davranışlara uyum sağlar.					
28. Diğerlerinin olumlu özelliklerini över.					

29. Gerektiğinde hakkımı arar.
30. Akranları tarafından etkinliklere katılmak için aranır.
31. Kendini denetler.
32. Akranları kendisine saygı duyar.

Olumsuz Sosyal Davranışlar 1 2 3 4 5

1. Yaşadığı sorunlar için diğer öğrencileri suçlar.
2. Başkalarının eşyalarını alır.
3. Öğretmenlere ya da diğer çalışanlara karşı koyar.
4. Okul ödevlerinde ya da oyunlarda hile yapar.
5. Kavgalara girer.
6. Öğretmenlere ya da diğer çalışanlara yalan söyler.
7. Diğer öğrencilere sataşır ve onlarla alay eder.
8. Saygısız ve yüzsüzdür. 9. Kolay kışkırtılır ve aniden patlar.
10. Öğretmenleri ve diğer çalışanları önemsemez.
11. Herkesten daha iyi rol yapar.
12. Okul eşyalarına zarar verir ve parçalar.
13. Diğer öğrencilerle paylaşmaz.
14. Öfkesi, patlaması veya nöbetleri vardır.
15. Diğer öğrencilerin duygu ve ihtiyaçlarını dikkate almaz.
16. Öğretmenin ilgisinin devamlı olarak kendi üzerinde olmasını ister.
17. Diğer öğrencileri tehdit eder, sözel saldırganlık gösterir.
18. Küfür eder ya da argo kullanır.

ÖLÇEK İZİNLERİ

OKUL İZİN FORMU

İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Yüksek Lisans öğrencisi Melis Güleç'in " 4-6 YAŞ ARASINDAKİ ÇOCUKLARDA SOSYAL YETKİNLİK DÜZEYLERİ VE DAVRANIŞ PROBLEMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN DEMOGRAFİK VERİLERE GÖRE İNCELENMESİ " konulu tezine dair araştırmasını okulumuz.....ÖZEL DÖRTMEVSİM ANAOKULU.....' de öğrenim görmekte olan 4-6 yaş aralığındaki çocukların öğretmenleri tarafından doldurulan "Sosyal yetkinlik ve davranış değerlendirme ölçeği(SYDD), Kişisel bilgi formu ,Okul sosyal davranış sorunları tarama ölçeği,"uygulama istemi hakkındaki dilekçe ve ekleri Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Araştırmacının söz konusu talebi;bilimsel amaç dışında kullanılmaması,katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi,uygulama esnasında bir örneği müdürlüğümüzce muhafaza edilene veri toplama araçlarının kullanılması koşuluyla okul idaresinin denetim ve sorumluluğunda,eğitim ve öğretimi aksatmayacak şekilde Müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

OKUL MÜDÜRÜ

ÖZEL DÖRTMEVSİM ANAOKULU
HAZİRAN 2017
Soğanlı Mah. Kemal Sunal Ls. Yıkılmaz
No: 18 D: 8 Bahçelievler / ÜS: Tel: (0212)
Kocasinan V.D: TC: 161425

OKUL İZİN FORMU

İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Yüksek Lisans öğrencisi Melis Güleç'in "4-6 YAŞ ARASINDAKİ ÇOCUKLARDA SOSYAL YETKİNLİK DÜZEYLERİ VE DAVRANIŞ PROBLEMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN DEMOGRAFİK VERİLERE GÖRE İNCELENMESİ" konulu tezine dair araştırmasını okulumuz Özel Bahçelievler Yesevi C.A. de öğrenim görmekte olan 4-6 yaş aralığındaki çocukların öğretmenleri tarafından doldurulan "Sosyal yetkinlik ve davranış değerlendirme ölçeği(SYDD), Kişisel bilgi formu ,Okul sosyal davranış sorunları tarama ölçeği," uygulama istemi hakkındaki dilekçe ve ekleri Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Araştırmacının söz konusu talebi;bilimsel amaç dışında kullanılmaması,katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi,uygulama esnasında bir örneği müdürlüğümüzce muhafaza edilene veri toplama araçlarının kullanılması koşuluyla okul idaresinin denetim ve sorumluluğunda,eğitim ve öğretimi aksatmayacak şekilde Müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

OKUL MÜDÜRÜ
Levent Yılmaz

OKUL İZİN FORMU

İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Yüksek Lisans öğrencisi Melis Güleç'in ' 4-6 YAŞ ARASINDAKİ ÇOCUKLARDA SOSYAL YETKİNLİK DÜZEYLERİ VE DAVRANIŞ PROBLEMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN DEMOGRAFİK VERİLERE GÖRE İNCELENMESİ' konulu tezine dair araştırmasını okulumuz Özel Melek Gündüz Bakımevi bünyesinde öğrenim görmekte olan , 4-6 yaş aralığındaki çocukların öğretmenleri tarafından doldurulan ''Sosyal yetkinlik ve davranış değerlendirme ölçeği(SYDD), Kişisel bilgi formu ,Okul sosyal davranış sorunları tarama ölçeği,''uygulama istemi hakkındaki dilekçe ve ekleri Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Araştırmacının söz konusu talebi;bilimsel amaç dışında kullanılmaması,katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi,uygulama esnasında bir örneği müdürlüğümüzce muhafaza edilene veri toplama araçlarının kullanılması koşuluyla okul idaresinin denetim ve sorumluluğunda,eğitim ve öğretimi aksatmayacak şekilde Müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

OKUL MÜDÜRÜ

ÖZEL MELEK KREŞ
VE GÜNDÜZ BAKİMEVİ
M. ÖZEL MELEK KAHRAMAN
M. ÖZEL MELEK KAHRAMAN
M. ÖZEL MELEK KAHRAMAN